

Zonder rang of status terug de stilte in

14 toespraken van Ton Lathouwers

Tom Jumelet

Inleiding Toespraak als transmissie - 2008

..... zaten ze daar, alsof ze versteend waren. Door het enige raam verspreide het ochtendgloren geen licht. Van de straat geen geluiden van ontwaken. Of was het, dat ze begraven waren in wie weet wat voor gedachten, dat ze geen aandacht hadden. Voor het licht van de dag. Voor de geluiden van ontwaken. Gedachten, nee, geen gedachten. Verdiepingen van geest. Begraven in wie weet wat voor verdiepingen van geest. Van geesteloosheid. Waar geen licht kan komen. Geen geluid.

Ohio Impromptu - Beckett

Een winterzondagmorgen in Steyl, 2008, vroeg, donker, stil, geen beweging. Een moment lang zaten we als één, roerloos, rakend aan de geesteloosheid, voorbij aan het voorbijgaan, aan Zen, aan alles.

Was dat een moment van wederzijdse overdracht? Plots aanwezig, dan weer verdwenen, iets ongrijpbaars, woordloos, achterlatend. Een moment waarin de drang naar antwoorden op het hoe en waarom, afwezig was. Een moment waarin alles wat daarvoor door me heen spookte, leek op te lossen, zodat er alleen een lege ruimte overbleef, alsof wij zelf die lege ruimte waren.

Ruim tien jaar later, nog altijd verlangen naar verdiepingen van geesteloosheid. Nog altijd zoeken naar woorden, die kunnen helpen te ontsnappen aan die woorden. Verlangen naar voorbijgaan aan dat wat zich telkens weer voordoet, verleidt en verdwijnt en weer verschijnt. Verlangen naar de stilte, waar geen licht kan komen, geen geluid, verlangen naar een lege ruimte.

Ik heb geprobeerd dat gedeelde verlangen te verwoorden door een aantal, ingekorte, toespraken van Ton Lathouwers uit de periode 2008-2016, te verbinden met een in- en uitleiding mijnerzijds.

Elke keer weer terug de stilte ingaan, en zo wellicht ooit voorbij de woorden komen. Naar onbekend terrein, immer wijkend en tegelijk dichtbij en vertrouwd. Elke keer weer terug de stilte in.

Inhoud

Inleiding - Toespraak als transmissie - 2008	2
14 toespraken van Ton Lathouwers 2008 – 2016	3
Uitleiding - Een winterzondagmorgen in Steyl - 2016.	29
Bijlage – Dat verwaarloosde geen van beide	30

14 Toespraken van Ton Lathouwers

Johny, can you hear me.

Ton Lathouwers– Steyl - 12 november 2008

Als alles volkomen dood, koud en donker lijkt, kan toch een onbegrijpelijk wonder gebeuren, waardoor je leven opnieuw gaat stromen. Waar geen enkele hoop meer lijkt te zijn, waar niks meer mogelijk lijkt, ontstaat nieuw leven. Een wonderbaarlijke terugkeer uit de dood, in alle betekenissen, tot leven.

Waarom komen jullie hier om te luisteren, dacht je dat ik jullie iets nieuws kan vertellen, je moet het zelf ontdekken en je moet zelf dat vertrouwen hebben, zegt een Ch'an leraar uit de 10^e eeuw. Alle boeddha's, van verleden, toekomst en heden, kunnen je nog niet voor een sikkepit helpen, want jij moet die stap helemaal alleen doen. En met die stap komt heel het universum in jou tot een nieuw bestaan.

Natuurlijk kan je zeggen, dat is de bekende zen prietpraat. '*Jij bent het universum*', wordt zo gemakkelijk gezegd. Daarom een ander voorbeeld uit de Ch'an literatuur, een gedicht van de leek Pang.

Oude Pang staat morgens op, de leegte weergalmt.

Oude Pang wast zich, de leegte weergalmt.

Oude Pang danst naar buiten, de leegte weergalmt.

Heel het universum weergalmt als oude Pang iets doet. Als hij zijn kopje pakt, maar ook als hij zijn verlangens of zijn twijfels heeft. Hij hoeft maar een beweging te maken met zijn hart en alles weerkaatst, weergalmt en wordt nieuw. Dit gedicht drukt voor mij precies uit wat ik wil zeggen. Over iets nieuws, leven uit de dood, wat nog nooit iemand in het universum tot uitdrukking gebracht heeft. En jij moet dit doen, niemand anders.

Wat wij proberen tot uitdrukking brengen, is blijkbaar iets wat weergalmt in heel het universum. We zingen daarover in de Avatamsaka soetra '*het grote mededogen is het hart en de essentie van de meditatie het is haar lichaam haar ziel haar vlam, om zich in heel het universum te verspreiden*'. En als we zingen over Kuan yin, *dat deze bede steeds weer uit mijn hart mag komen, dat zij steeds dieper werken mag, steeds dieper doordringt*. En vooral als we de eerste gelofte uitspreken, *hoe talloos de levende wezens ook zijn, ik beloof ze alle te bevrijden*.

Is dat voor ons werkelijkheid, kunnen we geloven dat er meer is, kunnen we die stap zetten, waardoor die eerste gelofte levend wordt? Ook al sta je er alleen voor en zelfs de boeddha's jouw stap niet begrijpen.

De vraag is of we ook werkelijk met ons hart kunnen zeggen, *ik heb dat grenzeloze verlangen of heimwee, dat niemand erbuiten kan vallen*. Ik spreek die gelofte uit, *hoe talloos de levende wezens ook zijn, ik beloof ze alle te bevrijden*. Als de ander bestaat of bestaan heeft, kan ik maar één ding doen en dat is een stap zetten, al weet ik niet hoe of wat, alsof ik klop op een muur waar geen poort is. Toch die gelofte uitspreken, al lijkt het of dat kant noch wal raakt. Misschien moeten wij ontdekken, ik kan deze gelofte alleen uitspreken vanuit mijn hart, in alle eenzaamheid.

Wat alleen zijn betekent heeft Saint-Exupéry ontdekt toen hij met zijn vliegtuig te pletter stortte in de woestijn. Hij overleefde de val. Terwijl alles in hem zei, geef het op, leg je erbij neer, sluimer in, wist hij, dat kan ik niet. Ik hoor die duizenden noodkreten, ik zie al die ogen die op mij gericht zijn, en die naar mij roepen. En ik heb mijn eerste stap in het zand gezet. En elke stap die echt is, is een eerste stap. Dan zegt hij iets prachtigs, *plotseling ontdekte ik dat de grootste genade van het gebed is, dat ik geen antwoord krijg*. Geen antwoord, geen bevestiging.

Wij zien niet wat onze gelofte, ons diepe verlangen dat niemand eruit mag vallen, teweeg brengt. En toch is dat grenzeloos diepe verlangen, of noem het heimwee, liefde, solidariteit of compassie, het diepste en meest wezenlijke in ons. Dat is het hart van de meditatie, wat alles doorbreekt, alle karma en alle wetmatigheden. Omdat vergeving mogelijk is. *Schep een nieuw hart in mij*, al ligt alles in puin.

Om daar een glimp van te mogen ontdekken is een wonder, iets uit wat menselijkerwijs niet mogelijk is. Zoals Pang 's ontdekking dat de leegte weergalmt. Wij zijn verbonden, zowel met dat wat totaal anders is, boven en buiten ons, als met dat wat nabij en in onszelf is. Het is de ontdekking dat het werkt in mij, hier, in ons hart, in een grotere en diepere eenheid.

Het heeft mij geraakt in de Chinese traditie dat het niet gaat om iets voor mij alleen, maar om en voor alles en iedereen, zonder uitzondering. Wat elke keer weer ontdekt moet worden, omdat het telkens stolt, verhard en dood gaat.

Ik wil een voorbeeld aanhalen waardoor het voor mij dichterbij kwam. In 1965 was er in Wales een dramatische mijn ramp. Beelden van de ramp werden op de TV uitgezonden. Je zag de angst van die kompels, *daar zitten mensen van ons opgesloten*. Na twee weken moesten de reddingspogingen worden gestaakt. Men hoorde niets meer, het was voorbij. Maar één koppel weigerde en zei, *dat kan niet, ik weet niet hoe, maar ik hoor kloppen*. Het was niet waar te nemen, zelfs niet met seismografen. Maar hij zei, *ik hoor kloppen, daar zit nog iemand, mijn vriend Johnny*. Uiteindelijk heeft men toch maar een heel dunne pijpleiding laten zakken op de plek waarvan hij dacht, daar moeten ze zitten. Ik zal nooit het moment vergeten toen hij door de pijp naar beneden riep, *Johnny can you hear me*, en men klopsignalen hoorde. Ze hebben nog 13 mensen kunnen redden.

Dit brengt de gelofte dichtbij, daar, diep in het donker, was iemand, als dood opgegeven die een stem hoorde die riep, *Johnny can you hear me*. U moet zelf maar invullen wie voor ons die Johnny is. Zelfs als we denken hier is geen redding mogelijk, dan is daar toch die stem.

Dit is wat wij uitspreken met die gelofte, *Johnny can you hear me*. Het is een voorbeeld van nooit opgegeven. Ook als het lijkt dat jij alleen het hoort.

Ook als je geen raad weet met het bestaan en je alleen maar kan schreeuwen. Dan kan dat schreeuwen eindigen in stilte. Dit is de plaats waar ik de stilte inga.

Sjestov illustreert dit alles met een verhaal over Orfeus. Zijn liefde en trouw voor Euridice is zo groot dat hij het taboe van de dood doorbreekt. Als hij die onmogelijke stap zet, valt alles stil. De hele werkelijkheid komt opnieuw tot bestaan, door die ene stap, waardoor niets onmogelijk is.

Iedereen zal zelf in zijn hart moeten ontdekken wat of wie, Euridice is. Waar we misschien nooit over kunnen praten, wat ons geheim is en waar we tegen alle evidenties in trouw aan blijven. Daar begint de ommekeer.

Dat het misgaat is een heel andere verhaal, ze mag mee terug, maar uiteindelijk willen ze allebei een bewijs. Dan heb je weer een antwoord en is de stilte verbroken.

Maar uiteindelijk komt alles goed.

Heb ik daar een bewijs voor, nee. Dit komt diep van binnen uit en midden daarin zitten wij, staan wij. Met het verhaal van *Johnny can you hear me*. Ieder zal voor zich in stilte kunnen ontdekken wie of waar die Johnny is, die zo verloren is dat niemand hem meer ziet of hoort, dat zelfs God hem vergeten is. Met het raadselachtige gezegde van Pang, hoe wonderbaarlijk en ontzagwekkend, het hele universum weergalmt.

Wij gaan terug de stilte in.

De vraag stellen is genoeg

Ton Lathouwers– Steyl - 21 januari 2009

Chao Chou sprak de gemeenschap toe: *“De ultieme weg is niet moeilijk, vermijdt slechts onderscheid maken. Zodra woorden worden gesproken is het, ‘dit is onderscheid maken’, ‘dit is helderheid’ . Deze oude monnik verblijft niet in helderheid; houden jullie nog vast aan wat dan ook, of niet?”*

Toen vroeg een monnik: *“Nu u niet verblijft in helderheid, waar houdt u zich aan vast?”*

Chao Chou antwoordde: *“Ik weet het ook niet”*

De monnik zei: *“Nu u het niet weet, leraar, waarom zegt u dan toch dat u niet in helderheid verblijft?”*

Chao Chou zei: *“Het is voldoende vragen te stellen.”*

In de tweede koan uit de Blauwe Rots verzameling, *De grote weg is niet moeilijk*, probeert Chao Chou iets te zeggen over waar het ten diepste om gaat. Hij gebruikt in dit verhaal het griezelige woord innerlijke helderheid. Maar, zegt hij direct daarna, *deze man hier heeft die helderheid niet*. Dan begint bij de monniken de echte verwarring. Eén vraagt: *u bent zo’n beetje onze enige toevlucht, en u zegt: ik heb het niet, hoe kunt u dat, wat moeten we hiermee, kunt u dat uitleggen?* Chao Chou antwoordt: *Nee, ik weet niet hoe dat zit*. Dat is prachtig, hij weet het niet. Dan vraagt hij: *waarom praat u dan überhaupt?* En dan zegt Chao Chou die wezenlijke zin: *De vraag stellen is genoeg*.

Ook Hisamatsu of Linji proberen ons los te trekken uit iets, waarvan we ons vaak niet eens bewust zijn hoe diep we daarin verstrikt zijn. Er is een gebied, een werkelijkheid, een diepte waar je alleen maar met een vraag bij kunt. Dat is en blijft schokkend, we kunnen het nooit checken. Mijn pleegmoeder zei, als ik met vragen zat: *Jongske, geef het uit handen*. Daar zit overgave in, en blijf bij de vraag.

We zitten, luisteren en oefenen in aandacht. Maar het risico is, dat we blijven bij, *ben ik eruit, bevrijd?* Maar dat is het niet.

Er is iets dat zich onttrekt aan elk antwoord. Iets dat klinkt als, geef het uit handen, loslaten, wat zo moeilijk is. Wat een gevoel geeft dat alles onder je wegvalt, dat je geen kant meer uit kan, geen grond onder je voeten hebt. En daar begint iets van bevrijding, daar begint, zoals Kierkegaard dat verwoordde, de *'duizeling van het onbegrensde.'*

Toen ik bij Masao Abe kwam, bleef hij maar vragen: *wie bent u eigenlijk?* Ik vertelde eerst mijn functie en later kwamen plaatjes van mezelf die niet fraai waren, brokstukken, mislukkingen. Totdat ik uit de grond van mijn hart moest zeggen: *ik weet het niet*.

Wat jij doet, zei hij, *is stukjes van jezelf bekijken, een schil van jezelf, een buitenkant, plaatjes, maar wie is degene die kijkt naar jezelf, die oordeelt over jezelf? Kan je kijken naar jezelf, kan een oog zichzelf zien? Het is net als een ontleedmes, je kunt alles kleiner snijden, maar het mes kan nooit zichzelf snijden.*

Zo begon er iets dagen wat Chao Chou bedoelt met *'Blijf bij die vraag'* en *'Deze mens heeft het niet.'*

In veel Zen verhalen wordt er vaak hoog opgegeven van het wél bereiken. Dat is misleidend.

Daar wijst Chao Chou op. Dat is overgave en geen grond hebben om te staan. Dat is het meest bevrijdende, het meest hoopvolle, wat niet uit te leggen is.

Heb ik het te pakken? Nee. Alle woorden zijn hier griezelig. Wat er ook uitgedrukt wordt, het gaat totaal de mist in. *Houdt het bij de vraag* - hoe pijnlijk dat ook kan zijn.

De beperktheid, de eindigheid, de begrenzing van het leven veroorzaken echter onmacht, waardoor de uitdrukking - *houdt het bij de vraag* - in de lucht kan blijven hangen.

Ik was denk ik een jaar of 16, toen ik op de radio de opera *Jeanne d'Arc op de brandstapel*, van Arthur Honegger, hoorde, over haar laatste dagen als ze weet dat ze op de brandstapel komt. Ik herinner me goed hoe wanhopig ze om hulp roept in haar cel en dan de woorden hoort: *haal adem en hoop*. Zij wist niet wie of wat die stem was die haar riep, maar *"het was iets diep in mijzelf"*. Zoals Masao Abe tegen mij zei: *wat jij diep in jezelf hoort, onloochenbaar, onweerstaanbaar*.

Ze konden haar niet klein krijgen en uiteindelijk stelden ze een vraag waarmee ze in de hoek werd gedrukt: *Sta jij in de genade Gods?* Ja betekent hoogmoed, ketterij. Nee betekent: alles wat jij gedaan hebt is onterecht geweest, allebei de doodstraf.

Eigenlijk een vraag die aan ons allemaal gesteld wordt : wie ben ik, waar sta ik, in alles wat ik doe, met mijn meditatie, met mijn moraal, met al mijn plaatjes?

Wat zij dan zegt vind ik de mooiste illustratie van wat Chao Chou probeert duidelijk te maken.

Als ik in de genade van God ben, dan bid ik dat ik daarin mag blijven. Dan vertrouw ik grenzeloos dat ik erin mag blijven. Als ik niet in de genade van God ben, dan bid ik dat hij mij daarin opneemt. Dan vertrouw ik grenzeloos dat hij mij daarin opneemt.

Dat is wat Hisamatsu zegt, *geloof dat opkomt vanuit de bodem, waar ik geen enkel houvast meer heb, alleen twijfel, vanuit het diepst van het bestaan zelf.*

Ik hoop dat de ontmoeting met haar grenzeloos geloof, tegen alles in, voor ons een richting kan zijn in de worsteling met die kwellende vraag van die monnik aan Chao Chou. En dat we met die vraag, elke keer weer de stilte in kunnen gaan.

De ander en de doodsstrijd

Ton Lathouwers– Steyl - 23 januari 2009

Ik ben voor het eerst met de essentie van de Avatamsaka soetra in aanraking gekomen op het gymnasium. Een leraar las het verhaal voor van Dostojewski over de moeder Gods die afdaalt in de hel, uit solidariteit met de meest verlorene en mislukte. Omdat, *als het niet voor iedereen geldt, dan hoef ik het ook niet.* Die solidariteit vind je ook in de Avatamsaka soetra.

Voor mij zijn er twee essentiële uitspraken van de Boeddha. De eerste is Parivrta, omkantelen, ommekeer. De tweede is Samuthpada, op zijn Vlaams, samen op pad.

Maar dat laatste verdween naar de achtergrond. Blijkbaar zit het in onze genen, om het allereerst op onszelf te betrekken, die tendens naar een soort verfijnde egotripperij. Zo'n 500 jaar na de Boeddha vroeg men zich opnieuw af: *wat is de zin om te streven naar verlichting, als de ander buiten mijn blikveld blijft.* En dat werd verwoord in de Avatamsaka. In die tekst wordt iets totaal omgedraaid. Als is er harmonie bij bijna iedereen, maar als toch sommigen buitenvallen, dan trap ik het af.

De Avatamsaka begint met: *het grote mededogen is de essentie van de meditatie. Zonder het hart van liefde en mededogen waardoor de meditatie zich waarmaakt, en zich verspreid in het universum, zonder dat is de meditatie eigenlijk van geen belang.*

En dan herhaalt de tekst regel voor regel, *dit is de plaats.* Dat is bevochten door iemand die niets kon met alles wat het boeddhisme toen te bieden had. Omdat de ander ontbrak en hij niet wist, hoe kan ik een ander helpen, wat moet ik doen, sociaal werk, les geven, mensen leren mediteren, persoonlijke gesprekken, hij wist het niet. Het enige wat hij kon, was uitdrukken: *dit is de plaats,* waar het leven mij neer prikt. Hier verbind ik me met het leven.

Hoe talloos de levende wezens ook zijn, ik beloof ze alle te bevrijden is ook de grondteneur van de Avatamsaka. Hier op aarde blijven, wat ontzettend moeilijk is. En toch is dat de essentie. Het gaat om alles en iedereen. Laten we dat nooit vergeten

Hisamatsu schrijft over de onverdraaglijke bodemloosheid, de leegte als de grond van ons bestaan, waar wij geen raad mee weten. Over alle andere vormen van lijden, die gezien moeten worden. Wat hij samenvat in de Geloofte aan de Mensheid. *Laten we ons bewust zijn van de doodsstrijd*. Wat te maken heeft met wat in Zen genoemd wordt: jezelf verliezen.

Ik wil iemand aanhalen uit een totaal andere traditie voor wie dat levend was. De 20^e eeuwse orthodoxe monnik Silouan, die zei, *Blijf in de hel en wanhoop niet*.

Hij ontdekte dat hij eerst aan zichzelf dood moest gaan door helemaal af te dalen, aan zichzelf voorbij, tot in het niets. En daar kantelde iets. Hij ontdekte dat dit zijn weg was. *Ik zit hier in de nacht, de dood, de god verlatenheid. En ineens ontdekte ik de positieve, gezegende god verlatenheid*.

En hij ontdekte de ander. Silouan is zelfs zo fel dat hij zegt: *zolang je denkt dat je God kan vinden en niet ziet dat anderen daar niet komen, als het niet horizontaal is, als het niet via de ander is, dan kan je geen vrede krijgen*. En dat vanuit een grenzeloos geloof of vertrouwen. Want de kracht om het uit te houden is een geloof waarvan hij zegt: *de hemel en de hel rusten uiteindelijk in de grenzeloze liefde van God en alles en iedereen worden gered. Het enige wat ik kan geven is mijn liefde. Geen sentimentele of emotionele liefde, nee, bijna een daad, een gelofte, iets wat ik uitspreek, of ik het nu voel of niet, juist voor de meest mislukten. De kern is afstand doen van mijzelf*.

Een katholiek priester vroeg ooit aan Masoa Abe: kunt u dat meest wezenlijke uitdrukken in een taal die mij aanspreekt? Uit zijn hoofd en met veel passie, citeerde hij Paulus: *Zo zeer heeft God de wereld lief gehad dat hij mens werd en stierf, en verrees en met hem velen. Maar voor mij, zegt hij, als boeddhist, is de ontleding niet slechts een aspect van God, het is de ontleding van het totaal van iedereen, de alles omvattend gehele werkelijkheid die we sunyata (leegte) noemen,*.

Daar ligt het accent in de Avatamsaka soetra. Dat is die werking, die wij personifiëren in Kuan Yin. Kijken naar een ander, betrokken zijn op een ander, dat is waar de Avatamsaka toe oproept. *Zonder het hart van liefde en mededogen in jouw, in mij.....*

Silouan moest afdalen in het niets, de god verlatenheid. En hij wist: ik moet hierin blijven, want dit is de dood, de leegte en het niets waarin Christus afdaalt. Bij de verbrokkeling blijven, de donkerste kanten, de ergste zondaars. *Er is geen enkele zondaar die niet onze liefde en onze vergeving verdiend*. En levend houden, met de woorden: *denk je dat je kunt ontsnappen naar God als die andere daar zijn, nee, het gaat om mijn binding met anderen*. Dat kun je mededogen noemen, liefde of betrokkenheid, maar het is allereerst afdalen en de angst en verlatenheid ervaren. Eenzaamheid, onmacht, het leven niet kunnen voelen. Het gaat om het hart en de betrokkenheid.

Met de getuigenis van Silouan of de Avatamsaka soetra, kunnen we dat deel in ons leven, wat niet uit de verf komt, brokstukken die blijven, anders ervaren.

Wij gaan terug de stilte in.

Geschiedenis en karma.

Ton Lathouwers– Steyl - 24 januari 2009

Laten we de richting ontdekken waarin de geschiedenis zou moeten voortgaan en elkaar de hand reiken.

Deze regel uit de gelofte aan de mensheid van Hisamatsu is een pikante tekst voor boeddhisten. Zijn poging een nieuwe taal te geven aan de aloude gelofte van de Bodhisattva, laat zien hoe serieus hij de geschiedenis neemt en de toekomst waarin de geschiedenis zou moeten voortgaan. Hij maakt duidelijk dat Zen ook moet luisteren naar de stem van de wetenschap. Al zijn dat eenzijdige stemmen als het alleen bij wetenschap blijft. Zoals de stem van Zen, van elke religie, ook eenzijdig is, als men blijft bij: het ware ligt daarboven, daarbuiten, daar kan je toegang krijgen door bijzondere ervaringen of iets van die aard. Hij haalt daar radicaal een streep doorheen en brengt ons terug in de geschiedenis.

Eigenlijk zegt hij, dit stuk van de puzzel is waar en dat stuk van de puzzel is waar, maar denk niet dat je het keurig aan elkaar kan plakken, dat moet je beleven, anders kan het niet. Elke keer dreigen we te kiezen voor of het een of het andere. Of religie, of de logica. Deze werkelijkheid is niks maar goddank is daar de hemel.

Voor Hisamatsu is het meest wezenlijke: *het ontwaken*. En, even belangrijk: *elkaar de hand reiken, ieder volgens zijn eigen roeping*.

Of zoals Hisamatsu het elders uitdrukt: *grote dood, grote opstanding, niet alleen persoonlijk, maar van heel de geschiedenis, van heel de wereld. Zonder op grenzen te stuiten*. Door het open houden. Al stuiten we op veel muren in ons leven en komen die soms levensgroot op ons af, uiteindelijk is er is geen muur. Dat is in de geschiedenis te staan en tegelijk meer zijn dan alles wat daardoor bepaalt wordt.

Bij Joodse schrijvers kom je een uitdrukking tegen die alle plaatjes over bijzondere ervaringen weggooit: *Onttoveren*.

Breken met toveren, met bijzondere ervaringen, en in plaats daarvan de muren van onze verlamming doorbreken. Juist als wij denken, dit is een impasse, ik kan niet verder, niet met mijn persoonlijke leven, niet met de geschiedenis, hier is geen hoop, geen uitkomst meer, kan dat doorbroken worden. Ieder op zijn unieke manier, terwijl we scherp de puinhopen van de geschiedenis blijven zien.

Volgens Buber is de Messias niet één persoon die één keer verschijnt, je erkent hem, of niet, en klaar. Nee, elk moment dat een impasse, onze verlamming, doorbroken wordt, openbaart zich een splinter van de messiaanse werkelijkheid. Geen eenmalig gebeuren wat we kunnen fixeren en een naam geven. Nee, elke keer weer zijn het splinters. Hij zegt: *de Joodse religieuze traditie verbiedt ons uitspraken te doen over de toekomst vanuit een soort bijzondere ervaring*. Maar het verleden moeten

we niet loslaten of opgeven. Al weten wij met vele puinhopen geen raad. En over de toekomst kunnen we alleen hopen, dat die messiaanse vonk zich kan openbaren.

Hoe dicht staat dit bij de koan van Hisamatsu: *wat je ook doet, het werkt niet, wat ga je dan doen*. Masoa Abe schreeuwde ooit tegen Hisamatsu: *het werkt niet*, toen hij zich beklemd en uitzichtloos voelde, en zich geen raad wist. Hisamatsu antwoordde, *ga staan op de plek waar geen plaats is*. Dat klinkt erg Zen-achtig, maar was op dat moment cruciaal voor Masoa Abe. Oog in oog met zijn impasse, was hij verlamd. En ineens kreeg zijn geschiedenis een andere geladenheid en diepte.

Een Russische auteur schreef: *Het is, én de wetenschap, én de geschiedenis, én de tijd, én tegelijk het onwaarschijnlijke dat zoemt in mijn ziel*. Ontdekken dat het wonder bestaat. Je verlamming doorbreken, ook als het denken zegt: hier is geen perspectief meer. Een Ch'an meester zei: *hoe dieper het duister, hoe groter en intenser het licht*. Vertrouwen dat de diepste duisternis zal veranderen in licht.

Wij hebben een bevrijdende verantwoordelijkheid om een stap te zetten, waardoor de geschiedenis, in plaats van wetmatig, een andere diepte krijgt en hoopvol wordt.

Ooit werd aan Masoa Abe gevraagd waarom alles wat mooi is blijkbaar verdwijnt uit de geschiedenis, uit het leven, en verandert in puinhopen. Dwars tegen de gangbare leer van het Karma in, keerde Masoa Abe het om: *de diepste reden waarom de dingen zijn zoals ze zijn, staat in het begin van de Avatamsaka, het bestaan is liefde, al kan ik het niet verklaren*. Maar persoonlijk voel ik dat het soms zuiverder is om als Job te schreeuwen, en woedend te zijn.

Rinzai, een echte beeldenstormer, gooide alle mooie boeddhistische opvattingen de prullenbak in: *Karma, verlichting, heb jij dat ooit ergens gezien, dat zijn palen om ezels aan vast te binden. Ik heb nog geen zandkorreltje Karma gezien in de 50 jaar dat ik leef*. Dat is bevrijdende taal.

We weten allemaal dat er wetmatigheden zijn. Als je je gat verbrand moet je op de blaren zitten, eigen schuld dikke bult. Oorzaak en gevolg bestaan. Maar oorzaak en gevolg komen voort uit dezelfde bron. En denk nu niet, oh ja, daarmee bedoelen ze God daarboven. Die bron is ons oorspronkelijk gelaat: alles wat wij fundamenteel meer zijn dan al die wetmatigheden. En waarmee we kunnen werken en inzetten. Geen passieve bron dus. In christelijke taal zouden je kunnen zeggen dat we zijn geschapen door een levende bezielde werkelijkheid, welke we tegelijk ook zijn. Al blijft dat stamelen.

Koan 2 uit de Poortloze Poort verzameling verhaalt over een monnik die in een vos verandert omdat hij, op de vraag of iemand die innerlijk bevrijd is niet meer onderhevig is aan de wetten, antwoordt: *ja, die is daar vrij van*. Niets aan de hand, want in hetzelfde verhaal wordt gezegd dat hij als vos genoten heeft, misschien wel meer als mens. Maar het antwoord: *Ja, we zijn helemaal bepaald door de karma is ook fout, weer een vos*. Wat dan? In het verhaal komt iemand die zegt *“Do not obscure the law (of cause and effect)”*. Mij heeft dit diep geraakt. Die wet van oorzaak en gevolg is ineens niet meer duister, die staat volop in het licht.

Eerst heb je het gevoel dat alles in je leven wetmatig is, het is mijn karma, ik zal het wel verdiend hebben, schuld. Dat is om te stikken, karma als blinde wetmatigheid.

Maar je kan het ook vergelijken met het mooiste wat er is, het leven zelf. Het is niet voor niks dat vaak in die klassieke Zen teksten geroepen wordt, als iemand weer ging filosoferen, *het leeft, het leeft*. En, *Jij staat met je oorspronkelijk gelaat precies midden in die wetmatigheid*. Met onze uniekheid, met dat wat ons meer maakt dan alle wetmatigheden. Het leven zelf verandert, al staat erbij, we kunnen er nooit een vinger opleggen. We zullen nooit kunnen zeggen, daar heb je het oorspronkelijk gelaat. Maar het beweegt, het leeft.

Dus wat u ook denkt over Karma, als het u neerdrukt is het mis. Denk aan Rinzai, *geen zandkorreltje*. Denk aan een bloem, een wonder waarin het leven zich ontvouwd. Het is overal, ook als wij dat niet zien. Noem het hoop, verlangen, vertrouwen, een hartsbeweging die de wereld levend maakt.

Shinran, de stichter van de Zuivere Land richting in Japan, was overtuigd dat al zijn persoonlijke Karma hem totaal in de weg stond. Hij noemde zichzelf een verlorene, bij wie alles mislukt is, moreel, spiritueel, niks, één puinhoop. Plotseling kwam bij hem een grenzeloze vertrouwen dat hij er niet uit kon vallen, dat niemand eruit kan vallen. Dat het laatste woord van het bestaan grenzeloos mededogen, liefde is. Hij vertaalt dat met het begrip Amida Boeddha en in zijn gelofte van mededogen: *als er iets als karma werkt in ons bestaan dan is dat het onbegrijpelijke mysterie van de gelofte, is er geen redding voor iedereen dan ook niet voor mij. Die solidariteit, die liefde, daar vertrouw ik grenzeloos op, dat is de diepste Karma, dat werkt overal door*. Dit verandert alles. Hoe? Ik weet het niet. Kan ik er mijn vinger op leggen? Nee.

Ik zou willen besluiten met een voorbeeld wat ik zelf heb meegemaakt in een Koreaans Zen klooster. Bij ons mediteerde een wat ouder iemand, die in Korea en Vietnam gevochten had. Hij was wanhopig, hij had vrouwen en kinderen vermoord. Hij zei, *ik ben opgegeven, mijn Karma verplettert mij*. Toen zei iemand, praat eens met Seung Sahn, de Zenmeester. Die zei tegen hem, *jij ervaart dat jouw verschrikkelijke Karma jou rond slingert. Maar je moet het touw aan het andere eind vastpakken, dan ben jij in het middelpunt, dan slingert jij jouw Karma rond. En dan kan jij ontdekken hoe grenzeloos het mededogen is, wat niemand anders kan ontdekken dan alleen jij, met je verschrikkelijke Karma*. Hielp dat hem, nee, en toch zette het hem op een punt dat hij verder kon gaan.

Wij gaan terug de stilte in.

Elkaar de hand reiken.

Ton Lathouwers– Steyl - 12 juli 2009

De toevlucht gelofte is één van de oudste geloftes in het boeddhisme:

Ik neem mijn toevlucht tot de Boeddha, ik neem mijn toevlucht tot de Dhamma, ik neem mijn toevlucht tot de Sangha.

Wat is dat, toevlucht nemen? Eigenlijk is toevlucht nemen het inzicht krijgen dat alles, waarvan ik dacht het onder controle, vast en duidelijk te hebben, juist niet onder controle is. En daar begint iets, daar begint het moeilijke woord sangha. Wat snel een club kan worden, *ik behoort tot die kerk, die sangha*. Voor dat je het weet is er een kudde, een club, een sangha. Met een duidelijke, afgebakende leer, de waarheid, de dhamma waarbuiten niets is. En bij de Boeddha, daar begon het.

In de gelofte van Hisamatsu wordt gezegd dat elke sprong voorbij het bekende, onmiddellijk gevolgd wordt door mensen worden vol van mededogen en elkaar de hand reiken. Inspanning doen en werken aan en in de wereld. Dat is ontwaken.

Hisamatsu praat ook over een sangha, maar allereerst over de hele mensheid, dat wil zeggen ALLE mensen. Beperk het niet tot een kleine gemeenschap, maar tegelijk is het nodig dat er zoiets als een gemeenschap, een sangha ontstaat.

Ik wil proberen dichter bij de vraag te komen wat een Sangha is.

Allereerst, het gezegde van Linji, *als je de Boeddha wil ontdekken, dood de Boeddha, dood alles wat gezegd wordt*.

Tegelijk is altijd tot uitdrukking gebracht dat het te maken heeft met anderen. Wij zijn geen mensen die alleen kunnen leven, een gemeenschap is waardevol omdat er samen iets ontstaat. *Samuthpada, wij zijn verbonden, het hangt onderling samen*.

Hoe je het ook noemt, we zijn sangha, samen, en anders samen dan de gewone, normale manieren van samen zijn. Of, zoals Hisamatsu het ook uitdrukte, *Mutual enquiry*: samen de vraag stellen, en niet samen iets formuleren.

Forceer het niet! We willen zo graag meer uitdrukking geven aan een gemeenschap, een sangha zijn. Maar hoe gauw stolt het niet tot een eenheid, die in plaats van een bevrijding, het tegendeel wordt.

Geloof, antwoordt Boeddha op een vraag waar het bij meditatie om gaat, in iets dat oprijst op de bodem van de twijfel. en niet in een dogma. Geloof dat onlosmakelijk verbonden is met twijfel. Als tweede noemt hij inspanning, in alles, dat is even fundamenteel. Ook door het in vraag stellen van wat een sangha is.

Belangrijk is dat het open blijft. Ook al drukken wij het uit in een bepaalde vorm. Want dat kan niet anders, anders waait het uit in een vaag ietsisme.

De diepste kern wat een religie wil uitdrukken, is dat het verder reikt. Alles heeft zijn plaats, logica, moraal, schoonheid, maar er is iets wat daar haaks op staat, dat dieper reikt, dat aan de bron ligt.

Zoals dat in de Avatamsaka Soetra uitgedrukt wordt : *Het grote mededogen is de essentie van de meditatie. Zonder het hart van liefde en mededogen is de meditatie, hoe belangrijk in allerlei andere*

opzichten die ook is, bijvoorbeeld om beter in je vel te zitten of wat dan ook, uiteindelijk van geen waarde.

Regels, ooit neergeschreven vanuit de ontdekking van verbondenheid, *diep geworteld in de meditatie en tegelijk verbonden met alles en iedereen.*

Dit ervaarde ik bij mijn Ch'an leraar Teh Cheng, toen ook hij mij niet kon helpen. Wat mij toen ten diepste raakte is dat hij niet kwam met boeddhistische prietpraat maar alleen maar bij me bleef, in stilte. Dat is de kern van een sangha, verbinden, samen zijn, zonder dat je een bewijs hebt, zonder dat het een kudde wordt.

Dat vanuit alle ontkenningen en twijfel, vertrouwen oprijst, op een nieuwe manier, zonder grenzen. Dat gaat tegen alles in waarmee we iets hard kunnen maken. Waardoor het snel een gesloten, gemeenschap wordt. Terwijl het juist open moet.

Een sangha is een nieuwe ontdekking van gemeenschap zijn. Open zijn, in de ruimste zin, dat iedereen omvat. Ontdekken dat het werkt, al weten we niet hoe.

Teh Cheng zei, *laat het maar komen, laat het ontstaan. Soms stimuleerde hij, begin maar ergens. Soms is er iemand die denkt, ik mediteer al een hele tijd, ik ga ergens een groepje beginnen. Dat is prachtig, als je blijft, doe dat, doe dat naar je hart, doe dat desnoods met weinig woorden, zit, met een paar mensen, alleen maar in de stilte.* En als het groeide, als het levensvatbaar werd, dan vouwde hij zijn handen en zei hij dat het een wonder was. Heel langzaam, met grote voorzichtigheid en altijd zonder dwang. Niet forceren, niet oproepen, maar laten gebeuren.

Teh Cheng wilde een sangha die ruimer is, die openbreekt. Hij liet al die groepen bestaan in hun eigen expressie, in hun eigen uitdrukking. Dat waren allemaal bloemen in diezelfde tuin, de weg van de Boeddha. Maar tegelijk waarschuwde hij voor alle pogingen om die ruime sangha te snel gestalte te geven.

Dat kan je niet vinden bij wie dan ook, daarmee ben je alleen. Maar vanuit dat alleen zijn, kunnen wij elkaar ontmoeten. En ontdekken dat die ander anders is.

Masao Abe zei over dat anders zijn: *allereerst kan je alleen maar buigen voor het andere dat je nooit zal begrijpen. Zoals ik uiteindelijk mijn eigen diepste zelf nooit zal begrijpen.*

En daarna, zei hij, 'kan een wonder gebeuren, zoals tussen twee polen van een magneet'. Die versmelten niet, maar zijn wel verbonden, maar blijven ieder uniek. Als er ontmoeting plaats vindt, in wat we hier tot uitdrukking brengen en dat we heel voorzichtig een Sangha mogen noemen, dan groeit er wat, tegen alle onwaarschijnlijkheid in, een wonder, dat bijna onmogelijk lijkt.

Ook tussen mensen uit zeer verschillende achtergronden, andere tradities, die het anders onder woorden te brengen.

Dan kan er, zoals tussen twee polen, een vonk overslaan, en iets nieuws ontstaan, noch deze pool, noch die pool. Iets van een totaal andere orde, waar wij geen naam voor hebben. Dat is een groot wonder.

Zo'n beeld van een vonk maakt iets duidelijk wat een sangha kan zijn. Dat het maar heel langzaam en vanzelf moet komen, wij kunnen geen vonk oproepen.

En het allerbelangrijkste is dat wij elke keer weer samen, steeds opnieuw, met al de vragen die we hebben, ook over de Sangha, de stilte ingaan.

Verlangen naar dat onnoembare

Ton Lathouwers– Steyl - 20 November 2010

Mijn pleegmoeder en ik gingen vaak wandelen. Vaak zei ze bij een bloem, *Jongske kijk toch eens hoe mooi*. Ik zei een keer, *ik vind het verschrikkelijk dat ik die dingen niet zie, ik probeer het te zien maar ik zie enkel modder op de grond*. Ik zal nooit vergeten wat ze toen zei, *Jongske, jij ziet iets anders, jij kijkt altijd naar de horizon*.

Die herkenning deed me beseffen, dus toch, ik heb ook mijn opening door dat gat aan de horizon, mijn opening tot het wonder.

De joods-christelijke traditie is doordrongen van de geschiedenis, die duister lijkt en juist in die traditie is er het besef dat er in de geschiedenis iets is, wat deze duisternis overtreft.

Wij zijn in Nederland zeer bevoorrecht, elders in de wereld is, en in andere tijden was, het vaak vreselijk. Met veel weet ik geen raad, en toch, ergens is er dat onnoembare, dat alleen maar genade en liefde is. Maar probeer het niet te begrijpen, dan verlies je alles.

Dat zelfde beeld heeft mij getroffen bij Walter Benjamin, die naar aanleiding van een schilderij van Paul Klee, de engel van de geschiedenis, het volgende zegt. *Soms is het, als ik die afbeelding zie, dat de engel van de geschiedenis alleen naar het verleden kijkt. Ze ziet alleen puinhopen en kijkt misschien met ontzetting, zoals wij allemaal. En toch is er in haar vleugels een ruisen, uit die grenzeloze, bodemloze toekomst, die het lichtvolle duidelijk maakt.*

In veel vormen van Zen boeddhisme, zeker bij ons in het Westen, staat *het is wat het is* centraal. Alleen het *hier en nu* telt, alsof het statisch is. Maar er is goddank ook een ander geluid, de Chinese Ch'an, waar de redding van al wat bestaat, ook in de tijd, centraal staat. Dat grenzeloze mededogen waar niemand uitvalt. Dat even grenzeloze, bodemloze mysterie van de religieuze tijd, de schepping die ooit oneindig lang geleden begonnen is, en een oneindig verre toekomst voor ons is.

Niet alleen bidden of mediteren, maar handelen in de geschiedenis,

Misschien is dat wat ik toen zag aan die horizon, het scheppende verlangen, uitkijken om de horizon te zien, en daar stamelend iets over formuleren. Onze diepste verlangens zijn geen emoties waar je je lekker in kan voelen. Het is verlangen dat uit het niets, scheppende krachten ontstaan.

Masao Abe zei dat boeddhisten moeten leren de profetische stem, het hart van het bestaan, te herontdekken. Zoals in de soetra *de toewijding van de Bodhisattva*, bijna een boeddhistische vertaling van dat kijken naar de horizon, dat kijken naar iets wat over alles heen reikt. Dat tranen gedroogd worden, dat er geen dood meer zal zijn, dat het onmogelijke mogelijk wordt.

Oneindig is de weg, wij gaan die tot het einde, al zijn er nog zoveel poortloze poorten, als zijn er nog zoveel dichte muren, ons hart is wijder dan alle dichte poorten, dan alle mislukkingen en alle puinhopen van het bestaan en een bewijs is er niet voor. Het blijft een mysterie, en voor iedereen uniek en anders in te vullen.

Ontwaken, door stil te worden, door getuigenissen te horen, door elkaar te ontmoeten. Ook in de moeilijke momenten van het bestaan, kan iets groeien dat verder reikt dan onze gewone verlangens.

Het boeddhisme heeft helaas het verlangen erg gecorrumpeerd, het lijkt soms of dat niet mag. Maar volgens de Boeddha ontdekken wij juist in ontwaken het verlangen. De pijn, het gemis, de tekorten, waar je geen vrede mee hebt, in jezelf niet, in het bestaan niet, je beperktheid, het is er, en toch. Hou het uniek en intiem, maar vooral levend en open en verbonden met alles en iedereen.

Daarmee gaan we de stilte in.

Verlangen in vertrouwen

Ton Lathouwers– Steyl - 29 Januari 2011

Persoonlijk en maatschappelijk is ook in de soetra 'De toewijding van de Bodhisattva', van Santideva, een centraal thema. Daar wordt gesproken over verlangen en hoop, over vertrouwen dat de tranen gedroogd worden, dat de blinden mogen zien, dat alle pijn ooit voorbij is, dat er geen dood meer zal zijn. Dat is natuurlijk maar stamelen, dat is verlangen dat iedereen daar in deelt.

De gelofte aan de mensheid zegt: *De juiste richting ontdekken waarin de geschiedenis zou moeten voortgaan en het diepe verlangen van de mensheid naar bevrijding van haar ware Zelf.* En vervolgens, *een wereld bouwen waarin iedereen waarachtig en in heelheid kan leven.* Dat we onze situatie inzien, de problemen van onze tijd, met haar vragen en impasses, en daar naar handelen, met aandacht.

Wij hebben onze gebroken lijnen van het leven, alles wat niet heel is. Maar ook verlangen dat het toch heel wordt. Dat verlangen is een ontdekking, wat langzaam kan groeien.

Fixeer je niet op dat verlangen, laat je niet vangen, probeer te zien dat het gaat om iets wat groter en dieper is, wat je niet eens onder woorden kan brengen.

Boeddha noemde dat diepe verlangen, *Samvega*, wat haaks staat op *klesha*, verlangen als onwetendheid, gehechtheid en de bron van het lijden. Samvega ontkent klesha niet. Want wij zijn, of we willen of niet, gevangen in een cultuur waar de Boeddha voor waarschuwt met dat woord *klesha*.

Verlangen is prachtig en hoort bij de aarde, de markt, maar kan ook stollen in plaats van bevrijden.

Verlangen is iets dat in de stilte kan groeien en rijpen. Terwijl je tegelijk beseft dat je er ten diepste niet bij komt, dat je het niet weet. Dat vereist moed om te wachten en niet een keus te maken. Dat proces, waar wij allemaal midden in zitten, heeft ook te maken met de fuik van de geschiedenis. Hisamatsu benadrukt dat we de tijd moeten beleven als religieuze tijd, zeg maar vanuit het hart.

De Boeddha noemt dat *parivrtta*, 'revolution of the fundamentals', ommekeer. Allereerst wakker worden voor dat oneindig grotere, maar tegelijk, midden in de geschiedenis staan. Alles wat de geschiedenis en het leven aanreikt, krijgt waarde vanuit een revolution of the fundamentals.

Er is een pamflet van Hisamatsu waarin hij, aan het einde van zijn leven, zijn diepe bezorgdheid over de impasse van onze cultuur beschreef. Hij ziet vele mogelijkheden in alles wat de mens doet om het leven leefbaarder te maken. Maar hij ziet evenzeer de diepe valkuil van de mensheid die alles probeert te verklaren en verlangt naar steeds meer consumeren. Zijn diepe bezorgdheid heeft ook te maken met de noodzaak de zin van de geschiedenis ontdekken, de doodstrijd ontdekken van dit moment, en daar niet aan voorbij gaan.

De engel van de geschiedenis, van Walter Benjamin, wordt in de toekomst gezogen door een storm die komt uit het paradijs. De engel kan niet zien waar ze naar toe gaat, ze ziet alleen het verleden, de puinhopen en ze zou willen dat ze al die puinhopen zou kunnen veranderen. En dat ze, zonder de toekomst te zien, daar op kan vertrouwen, is precies het wonder.

Benjamin verbindt het in de eerste plaats met de Joodse geschiedenis, die leert het verleden niet te vergeten. Maar je moet het verleden wel loslaten en niet je middelpunt daarin zoeken. Zodat verandering mogelijk is, die messiaanse doorbraak mogelijk is, ook al zie je alleen maar puinhopen. En, zegt hij, het is niet voor niets dat wij geleerd hebben in onze geschiedenis de pijn te zien. Niets mag opgegeven worden. Zo van ja, dat is nu eenmaal gebeurd, voorbij, laat het los. Nee, het is een diepe hoop op opstanding van het verleden. Natuurlijk heeft dat met de toekomst te maken, een profetie, zoals de eerste gelofte: *Hoe talloos de levende wezens ook zijn*, dat is hoop en verlangen.

Wees verontwaardigd, durf te zien wat de valkuilen zijn, durf het onrecht te zien, de uitbuiting, de discriminatie, de oppervlakkigheid. Om ons zitten open te houden. Maar zie allereerst hoe groot het vertrouwen is dat je verlangen uiteindelijk zal winnen. Dat is een ommekeer, een revolution of the fundamentals, en altijd opnieuw een wonder, in ons zelf en overall.

Wij gaan daarmee terug de stilte in.

Leeg worden, alles komt goed

Ton Lathouwers– Steyl - 12 juli 2011

Voordat de Boeddha, in de *hart soetra*, zijn mond open kan doen begint Kuan Yin te praten. Zij legt de vinger op de zere plek van elke religie, namelijk dat de redding boven, buiten is. Er is een dualiteit, een kloof, ontstaan tussen God en schepping, ziel en lichaam, hemel en hel.

Daar wilde het boeddhisme oorspronkelijk doorheen breken, maar het stelde in benoemen en bepalen, dit is het en dat is het niet. Je moet ontzettend je best doen, zoveel keer reïncarneren, en als je dan verlicht bent, ja, dan ben je verlicht. En al die anderen? Die moeten het zelf doen, ieder voor zich.

En juist daarover ontstond toen bij sommige monniken een diepe twijfel. Is dat zo? Kan ik niks voor een ander doen? Is het zo dat ik het alleen voor mezelf doe? Of is het grootste wonder van het bestaan de liefde en verbinding. Kan ik aanvaarden dat een ander er uitvalt? Nee.

Dus weg met al die begrippen, waarin het boeddhisme toen gevangen was, zoals het altijd opnieuw gevangen wordt, ook in onze tijd. Ook ik moet dat telkens opnieuw open maken. Hou niet vast aan de woorden, blijf bij je hart.

Een van de bekendste regels uit de *hart soetra* is: *vorm is leegte, leegte is vorm*. Dogen zegt hierover: dit is niet volledig, want ze hadden er bij moeten zeggen, vorm is ook vorm. Jij bent ook jij, een luciferdoosje is ook een luciferdoosje, en niet alleen de leegte, geef me even de leegte aan, ik moet een sigaret opsteken, nonsens. En leegte is ook leegte, een mysterie, een bodemloosheid.

Leegte, Sunyatta, is pas zo'n 5 eeuwen na de Boeddha ontdekt als een nieuwe manier om, wat Boeddha probeerde uit te drukken, in een ander licht te plaatsen. Leegte, het is met geen enkel woord te duiden, dit is het niet, dat is het niet. Alles wat wij zeggen schiet te kort, daarom haalt de *hart soetra* alles onderuit. DT Suzuki noemde het: volheid, grenzeloosheid van liefde en mededogen, scheppen uit het niets.

Aan het einde van de *hart soetra* staat: *Het woord dat uit het hart komt, dat alle lijden ledigt, dat niet meer vertekent is door illusie en dat luidt...* en dan: *gate, gate, paragate*: Ga, doe die unieke stap, iedereen, die onmogelijk lijkende stap.. en dan: *parasamgate*: ga samen.

Nogmaals, als ik mediteer, is het niet alleen voor mezelf maar voor alles en iedereen, zonder uitzondering, oog in oog met de oceaan van menselijk lijden. Ik weet niet wat ik moet doen maar ik doe mijn stap. En, zo staat in de *hart soetra*, *ervaar zo de hoogste verlichting*, in het Sanskriet, *Anatura Samyak Sambodhi*, twee keer Sam. Samen, dat is fundamenteel, en dat is wat de *hart soetra* uitdrukt, niemand kan er uit vallen. Ook al weet je niet wat je moet doen, solidariteit wint het van alles. Oer vertrouwen dat alles onvoorwaardelijk goed komt voor iedereen.

Hoe moeilijk dat is, laat Hisamatsu zien. Hij kon niks met de eerste gelofte. Hij dacht, laat mij maar eerst werken aan mezelf en desnoods alle deuren die dicht zijn, openen. Hij zegt: *ik heb eigenlijk niet*

het recht om jullie dit te vertellen, maar de eerste gelofte is de belangrijkste, het uitgangspunt voor je meditatie. Ook al voelen we ons onmachtig, al is het enige wat je kan doen in stilte bij iemand zitten.

Het werkt, niet alleen tijdens het zitten, maar ook waar het leven ons heeft vastgeprikt, op onze plek, in die ontmoetingen die we hebben, met de talenten die we hebben. Je kunt je heel onhandig in het leven voelen en denken het lukt me allemaal niet en toch, tegen alles in, trouw blijven aan het leven.

Dat is de diepe ontdekking die gedaan werd: er is uitkomst, er is hoop, het onmogelijke is mogelijk, het is samen, parasamgate. En er is ontwaken: *Bodhi svaha*, waarmee de hartsoetra eindigt.

Telkens als het accent weer op dat egoïsme komt te liggen is het nodig dat we wakker geschud worden.

Daarom staat in de hart soetra: *er zijn geen grenzen, en vrij van grenzen is er geen angst*. Als er een grens is, is er angst: wat is er voorbij die grens, een zwart gat, leegte in negatieve zin? Nee, het is leegte in volle zin, het is loslaten, hoe moeilijk dat ook is, hoe lang dat ook duurt.

Geen grenzen, en geen angst. Doe die stap, ieder op zijn manier, alleen maar met vertrouwen en verlangen. Daarom eindigt de soetra met een juichkreet: *Svaha*, zoiets als *Halleluja*. De titel van een mooi lied van Leonard Cohen:

*Jullie zeggen dat ik de naam misbruik
Maar ik ken die naam niet eens
En zelfs als dat zo is, wat dan nog
Er is een zucht van licht in elk woord
Het maakt niet uit welk je hoort
Het heilige of het gebroken halleluja*

*Ik deed mijn best , het was niet veel
Ik voelde niets, dus probeerde ik eraan te raken
Ik vertelde de waarheid, ik kwam niet om je voor de gek te houden
En al ging alles verkeerd
Ik sta voor de God van het lied
Met niets anders op mijn tong dan halleluja*

Zelf zegt hij hierover: *ik heb met dit lied mijn unieke oer vertrouwen willen uitdrukken, buiten alle officiële religie om, mijn geloof dat alles aanvaard is*. Dat sluit aan bij dit verhaal. De heilige halleluja's en de mislukte, gebroken halleluja's. Hij zegt: *misschien is alles wat ik zeg helemaal mis. Ze zeggen: je gebruikt de naam van God op een verkeerde manier. Wel, ik weet niet eens die naam van God, ik weet niet eens de naam van dat onuitsprekelijke. Ik heb het geprobeerd, ik kon het niet voelen, toch heb ik geprobeerd eraan te raken. Misschien is het allemaal mislukt maar toch zal ik daar staan met mijn lied en mijn getuigenis voor de God van het lied en zingen over de gebroken en de heilige halleluja's, allebei zijn ze even waardevol*. Daarvan getuigt hij, als een chassidische profeet.

En daarmee gaan we terug de stilte in.

Je bent aanvaard precies zoals je bent

Ton Lathouwers– Steyl - 24 november 2011

Shinran was een tijdgenoot van Dogen. *'Mijn leven is mislukt'* was zijn noodkreet. *Ik zou willen dat het anders wordt, maar na zoveel jaren is er nog altijd niets veranderd.* Maar zijn noodkreet veranderde in een kreet van vreugde en dankbaarheid, toen hij ontdekte, *je bent aanvaard precies zoals je bent*, met alles erbij, de donkere kanten, je mislukkingen, de brokstukken met de schaduw van wat je liever niet van jezelf ziet.

Onze traditie lijkt er één van doorbraken en uitdagingen, iemand een klap geven en veel interessante vragen stellen. Maar die andere kant komt te weinig aan bod.

Een oude monnik zei tegen iemand, die wanhoopt over zijn mislukte leven: *Als u, ondanks al uw pogingen, een steeds dieper wordende kloof ervaart tussen wat uw hart verlangt en wat er uit komt, dan kunt u de wonderbaarlijke genade van de vrede ervaren, die u altijd, ook toen u het niet voelde, gedragen heeft en geleid heeft tot dit moment.*

De rode draad door alles heen is een paradox. Er zijn zaken die nooit over gaan en pijnlijk blijven. En toch kunnen er diepe tranen komen van bemoediging en de vermorzeling des hartens. Zodat het smelt en weer stroomt en je het wonder ontdekt van grenzeloze ontferming en vrede met jezelf, het wonder dat ook het oordelen over jezelf opgelost.

Tegelijk is het alsof je eerst naar dat diepe niets moet afdalen. Om daar te ontdekken dat uiteindelijk het laatste woord is: *grenzeloze genade*.

Shinran vertelt over zo'n vreugde, zo'n onverwacht wonder. Hij keert het bijna om, *als de goede al gered worden, hoe oneindig veel meer kunnen de mislukten dan gered worden, want voor hen bestaat het grenzeloze mededogen, ontferming en genade.*

Soms krijg je te horen, *goed zo Jongske, prima, soms, geeft niet Jongske, geef niet meiske.*

Wij gaan hiermee de stilte in.

De poort van deemoed

Ton Lathouwers– Steyl - 26 januari 2012

Het is belangrijk om open te zijn voor, en te blijven luisteren naar de chaotisch geluiden van de wereld. In die chaos kan iets ontdekt worden, waardoor het weer stroomt en levend wordt en je de grondsignalen kan oppikken, die ons zo snel weer ontgaan. Het is niet voor niets dat zoiets *wakker worden* genoemd wordt, of *ommekeer*.

Elke avond van de sesshin citeren we:

*Dit wil ik ons allen op het hart drukken
Leven/Dood is een ernstige zaak*

Leven/dood, de paradox, de ultieme tegenstrijdigheid in en van het bestaan, in onszelf. Een tegengesteldheid die doorleeft moet worden, waardoor heen je moet sterven, wat dat ook mag betekenen.

Wees altijd waakzaam is de volgende zin. Altijd, met dat op niets gebaseerde oer vertrouwen en geloof in het ongeboren en het onsterfelijke.

Diegene die die tekst heeft gemaakt moet zelf hard tegen die muur gebotst zijn. Met vragen over leven/dood, vrijheid/onvrijheid, lichaam/geest, onsterfelijkheid. Met de vraag of je iets kan veranderen of dat je uiteindelijk machteloos bent.

Masao Abe kwam uit de zuivere landrichting. In zijn jeugd kreeg hij te horen, ik ben niks, Amida Boeddha is alles. Het heeft bij hem lang geduurd heeft voordat hij al die dualiteiten en paradoxen werkelijk doorleefd had. Hij liep vooral te pletter op de kloof tussen goed (Amida Boeddha) en slecht (hij). Dat was zijn grote impasse, maar uiteindelijk ontdekte hij, dat hij zelf de impasse was.

Soms, zegt hij, verloor het dilemma zijn greep op mij. Het was alsof ze oplost, er ruimte komt en een soort angst wijkt. En tegelijk komen dan nieuwe vragen op, die je niet eens had kunnen vermoeden, nieuwe poortloze poorten. Het leeft en beweegt, dood/leven, goed/kwaad of wat dan. Hij ontdekte dat de manier waarop hij zichzelf veroordeelde, *ik kan het niet, ik ben slecht, alles mislukt, ik kan niet zijn die ik eigenlijk zou willen zijn*, hem niet meer hindert.

Toen ik voor het eerst bij hem kwam vond ik mezelf een grote puinhoop. Hij zei tegen mij, *you are accepted just as you are*. Aanvaard.

Die ontdekking is bij iedereen anders, ieder voor zich moet ontdekken wat dat voor hem/haar is. Het hoeft geen bliksem inslag te zijn, je kan soms niet eens aanwijzen wanneer er iets verandert, het weer open is, leeft. Dat je kan zeggen, ik ben weer vrij.

Er is iets wat nooit kapot kan. Voor iedereen is er dat grenzeloos reddende.

Soms voel je slechts verlatenheid, dorheid of leegte. Juist in die nacht, als je niets meer weet, kan je ontdekken dat je gedragen wordt, voor/door/aan/met een ander. Je bent verbonden, je bent niet alleen. Er is geen grens, geen muur. Dat kan ik niet uitleggen, dat moet iedereen zelf ontdekken. Van 'ik heb een dilemma' in 'ik ben een dilemma'. Die tegenstelling moet elke keer doorleefd worden.

Dogen vertelde over de weerspiegeling van de maan in helder en kalm water. Iemand zei daarop, stel dat het water woest en wild is, dan is er van die weerspiegeling niks te zien. *Ja, zei Dogen, daar is niets meer van over, maar die weerspiegeling komt vroeg of laat weer tot rust en dan is ie er weer, helemaal.* Er is iets in ons, wat niet stuk kan.

Hoe tegengesteld de taal van Shinran en Dogen ook is, toch.... Enkel vertrouwen op Amida Boeddha lukt niet, enkel vertrouwen op eigen kracht, daar kom je er niet mee. De impasse van die twee talen moet je doorleven, zodat ze deel van je worden, wat gemakkelijk is.

De 80 jarige abt van het klooster van Dogen, zei op een christendom – boeddhisme ontmoeting:

“Van mijn eigen leraren, en vanuit de klassieke boeddhistische zen teksten, kreeg ik mee dat Zen en het boeddhisme logisch en verstandelijk goed in elkaar zit. Maar ik heb moeten ontdekken dat ik daarin dood liep. Ik wist het niet meer.

Ik heb alle poortloze poorten gebroken, alle koans gepasseerd, maar nu ik oud ben ontdek ik dat ik één poort nooit doorgegaan ben, de poortloze poort van de deemoed. Ik ontdekte hoe diep het bestaan een mysterie is. Zo diep dat ik daar alleen maar over kan spreken met ontroering, of dankbaarheid. Ik weet niet waarom, maar het smelt, het stroomt, ik kan niet zeggen waarom maar het gaat om dat oneindige grotere, dat in dit bestaan uitgedrukt wordt. Om het verlangen wat ik voel, het vertrouwen wat ik heb, meer wil ik niet zeggen dan hoe dicht dat ligt bij het doorgaan van de poort van de deemoed. ‘

Wij gaan terug de stilte in.

De ware mens zonder status en ‘jij’

Ton Lathouwers– Steyl - 9 juli 2014

‘Hier, in deze naakte klomp rood vlees, is een Ware mens zonder rang of stand. Elk moment gaat hij de poorten van jouw gelaat in en uit. Als er iemand onder jullie is, die dit nog niet wist: kijk dan, kijk dan! Op dat ogenblik kwam er een monnik naar voren en vroeg: ‘Hoe ziet hij eruit, die Ware mens zonder rang of stand? De Meester verliet zijn zetel, greep de monnik vast en sprak: ‘Spreek, Spreek!’ De monnik wilde juist iets gaan zeggen toen de meester hem losliet, opzij schoof en zei: ‘Deze Ware mens zonder rang of stand, wat een brok mest’

Linji

Het lijkt alsof de ware mens diep verborgen is, dat eerst al de kleding er af moet. Maar Linji zegt, *Hier, in deze naakte klomp rood vlees, is een ware mens zonder status.* Ook al heeft de monnik al heeft hij al zijn kleren nog aan, hij is tegelijkertijd de ware mens zonder status, met alles erop en er aan. Niet eerst afgepeld, niet eerst mooi en dieper geworden. *You are excepted just as you are*, met alles erbij, dat allereerst. Tegelijkertijd is het waar, dat we veel dingen kunnen afleggen. Maar, als wij onszelf niet eens kennen, hoe kunnen wij dan een ander peilen.

Mijn pleegmoeder zei tegen me: *Jonkske, wat is het toch wonderlijk, eigenlijk drijven we maar als een steen, alleen in het universum, en dan is daar plots een ander.* Ik zei eens tegen haar dat een Russisch dichter tegen zijn geliefde zei, *jij bent mijn jij.* Mijn pleegmoeder antwoordde: *Jij bent mijn jij, Jongske.* Zij heeft mij gered, bij wijze van spreken uit de sloot geplukt.

Kunnen wij in iemands ziel kijken, die van jezelf of die van een ander. Als we dat werkelijk proberen, is het eerste wat op ons af komt, een bodemloze, zwarte leegte die we niet kunnen peilen.

Dan bevangt ons een duizeling en deinzen we terug. Die duizeling, die wordt in de hart soetra vertaald als, *zonder grenzen, zonder angst*, als een sprong voorbij angst, in het bodemloze. Omdat je geen plek hebt om te staan. En dat roept angst op.

Laten we niet weg vluchten van die angst voor de zwarte afgrond. Misschien openbaart in die afgrond, iets dat ons zegt dat we daarbij moeten blijven. Hoe diep zit die neiging in ons om die bodemloosheid niet te (laten) zien. Hoe vaak heb ik niet tegen mijn pleegmoeder gezegd, *als jij weet hoe ik echt ben, dan kun jij me niet meer aanvaarden*.

Kafka heeft een tekst geschreven over het binnen gaan van het heilige der heilige, waar men zijn schoenen moet uittrekken. Hij schrijft over het heilige der heilige in innerlijke zin. Maar ook, zo interpreteer ik het, over het heilige der heilige bij een ander, die je een mysterie kan noemen. Om het heilige der heilige binnen te treden moet men niet alleen zijn schoenen uitdoen, men moet al zijn kleren uitdoen, al zijn maskers en al zijn poses afleggen. We moeten naakt worden en zelfs de beelden in ons hoofd moeten we neerleggen, ook onze verlangens naar ontmoetingen. Zo volledig naakt zijn dat slechts een verlangen, een heimwee naar het paradijs overblijft.

Waarom is het zo moeilijk om je masker af te leggen, je bloot te geven, je schaduwkant, je onmacht, je angst? En toch, het is mogelijk. Dat is iets waar ik eigenlijk niet bij kan, dat de ander en ikzelf een mysterie zijn. Ik kan slechts proberen open te zijn, ondanks mijn angst, ondanks mijn reserve.

Ik zou willen eindigen met een gedicht van Rilke, *Du, der ichs nicht sage*.

Jij aan wie ik niet kan zeggen dat ik 's nachts in tranen lig
jij wiens wezen mij moe maakt alsof je mij wiegt
jij die aan mij niet kunt zeggen hoe het mogelijk is
terwijl je waakt over mij
dat ik deze pracht, deze ontroering telkens opnieuw mag ervaren
dit wonder van deze ontmoeting
zonder dat het ooit wegebt
kijk toch eens naar geliefden
hoe gauw is het woord ik hou van je niet uitgesproken
hoe gauw ook de mogelijkheid van bedrog daarin is
jij alleen maakt mij, baart mij,
jij alleen kan mij verwisselen,
ik zie jou daar, maar ik zie je ook daar
één moment ben je daar maar
daarna is het alleen maar weer het ruisen,
of een geur die geen spoor nalaat,
in mijn armen heb ik ze allemaal verloren
maar jij, jij wordt telkens opnieuw geboren,
omdat ik jou nooit vasthield
houd ik je vast

Wij gaan terug de stilte in.

Eenzaamheid, bevrijding en liefde

Ton Lathouwers– Steyl - 11 juli 2014

Over eenzaamheid kan je nooit vrijblijvend zijn en je hebt inzicht nodig om het bespreekbaar te maken en levend te houden. Om zo de vraag ontdekkend, wat ga ik doen, in mijn situatie, met mijn mogelijkheden, hoe moeilijk ook.

Het begrip eenzaamheid komt niet zo vaak voor in de zen traditie, maar een uitdrukking van de Boeddha heb ik onthouden.

*De bodem valt er uit,
grenzeloze eenzaamheid*

Stelt u zich een vat met een bodem voor. Op die bodem zie je de werkelijkheid van je plaatjes en projecties, en je denkt, dit is het. Dan valt de bodem eruit en ineens is alles grenzeloos en bodemloos. Als alles wegvalt en de houvasten verdwijnen is er eerst eenzaamheid en angst. Dat vallen is echter het begin van redding, bevrijding.

Veel zen verhalen beschrijven dat vallen als proberen het unieke tot uitdrukking te brengen. Niemand anders in het universum voelt, wat jij, onloochenbaar en onweerstaanbaar, voelt. Omdat je in dat vallen alleen bent.

In de Lalitavistara soetra lees je over het ontwaken van de Boeddha. 's Nachts ziet hij nog geen glimpje licht en voelt zich verloren. Hij ervaart alleen maar leven, dood, lijden en vergankelijkheid. Dan verschijnt, door, achter, onder, voorbij die oneindige eenzaamheid, het ontwaken. En hij beseft, dat tegelijk met hem de hele werkelijkheid bevrijd is. Ik zeg het maar zoals het voor mij leeft. Je kunt er niet uit vallen, is mijn ervaring, ook als je dat totaal anders ervaart.

Dostojewski schrijft in zijn roman 'de idioot' hoe een prins aan een jongen, die radeloos is van eenzaamheid, vertelt dat hij dat zelf ook ervaren heeft. Alles om hem heen leek een plaats te hebben, de muren, de bloemen en de zon die opkomt. Maar het was alsof hij uitgesloten was van die werkelijkheid, hij had er geen verbinding mee. Hij strekte zijn handen maar kon die werkelijkheid niet aanraken.

Als je de innerlijke weg gaat, schrijft Kierkegaard, valt de bodem eruit en word je overvallen door grenzeloze eenzaamheid. En je gaat die weg helemaal alleen, zonder hulp van een ander, zelfs als die ook die weg gaat.

Om het persoonlijker te maken, twee beelden, hoe eenzaamheid mij geraakt heeft.

Op een expositie zag ik een foto van een doodlopende steeg, 's nachts, met alleen maar twee muren zonder ramen. Helemaal achterin die steeg zat een jonge vrouw, met haar handen op haar knieën. Bij de foto stond: *'I'm alone with the beating of my heart'*.

Later zag ik een autobiografisch toneelstuk, "4.48 Psychoses" van Sarah Kane. Je ziet op het toneel een vrouw achter tralies. 4.48 is het tijdstip dat ze elke nacht wakker wordt in doodsangst vanwege een gevoel van grenzeloze verlatenheid en eenzaamheid. En dan begint de actrice een lange monoloog, tegen zichzelf, de leegte en haar psychiaters. Het is schreeuwen over eenzaamheid. Schreeuwen om begrepen te worden.

Dit toneelstuk is een uiting van die eenzaamheid, waarbij je blijft roepen en er niets komt. Ze schreeuwt *'ik wil niet dood'*, en toch voelt ze dat de dood dichterbij komt. Vlak voor dat zij sterft in dat toneelstuk ontdekt ze, in die eenzaamheid, *'This is my self, that I never could meet'*. Mijn zelf, waarvan ik nu ontdek, dat het onlosmakelijk verbonden is met de grond, de bodem van mijn geest, mijn diepste ware zelf. In die woorden klinkt voor mij, de bodem valt eruit. Dat is een ommekeer, al is het stamelen. Zoals wij elke ochtend zingen: *'dat zij die door iedereen verlaten zijn thuis mogen komen bij een hart dat luistert'*. En telkens de vraag: wat ga ik doen?

Ik heb een studente gekend, waarmee ik, nadat ze een zelfmoord poging deed, lang gesproken heb. Niet lang na dat gesprek stapte ze uit het leven en ik kon niks doen. Ik ben naar Japan gereisd en daar ontmoette ik, als een wonder, Masao Abe, en heb hem mijn verhaal vertellen. Ook over dit concrete geval, dat ik haar niet heb kunnen helpen, dat ik machteloos was. Over mijn impasse waar ik geen raad mee wist.

Ik zal nooit vergeten wat hij tegen mij zei: *"niemand kan je vertellen wat je moet doen, ook de Boeddha niet, but if you really want to help her, to save her, and you don't know what to do, meditate, deeply and strongly"*. Dat klonk bijna goedkoop, nu weet ik het, ik ga voortaan maar zitten. Toch ben ik dat gaan doen, met al mijn twijfels, al mijn vragen.

Daarom begon ik met die vraag, wat ga ik doen. Je kunt niet over eenzaamheid of over lijden praten, zonder iets te doen. Iedereen zal zijn weg op zijn eigen unieke manier moeten afleggen, een weg die voor iedereen anders is.

Sjestov zegt: *elk authentiek zoeken eindigt ten slotte op een eenzame weg, en elke eenzame weg eindigt ten slotte bij een muur. Een impasse, waarvan je denkt, hier, in deze situatie, onmogelijk, kan ik niet meer verder. We komen dat waarschijnlijk allemaal in ons leven tegen, situaties waarin het lijkt dat je niks kunt doen, en toch kun je dan wat doen, zitten in stilte.*

De Avatamsaka zegt: *"zonder het hart van mededogen, van liefde en mededogen is de meditatie uiteindelijk van geen belang"*. En: *"diep geworteld in de meditatie, tegelijk betrokken bij alles en iedereen, rakend aan de grond der dingen"*.

Nooit opgeven, al zegt ons verstand het tegendeel. Denk aan die woorden van Sarah Kane, dat diepste zelf, mijn echte zelf, dat ik tot nu toe nooit ontmoette, maar dat zich nu openbaart, daar op de bodem van mijn zelf. Dat portret van dat meisje, *alone with the beating of your heart*, en dat autobiografisch toneelstuk, zijn beelden van levende mensen.

Als in een web, zijn wij allemaal met elkaar verbonden. Wat hier, in ons, gebeurt, heeft overal zijn werking. Dat is niet iets wat we kunnen verklaren of bewijzen. Maar het is de grond van het

boeddhisme, uitgedrukt in twee essentiële begrippen: *parivrtta*, de radicale ommekeer, geen muren, geen angst. En *samuthpadda*, samen delen, ook die eenzaamheid.

Ik wil eindigen met een gedicht van Gerard Reve, waarin die eenzaamheid en dat betrokken zijn op elkaar samenkomen. Niet in de zin dat de één, uit een soort medelijden, de ander de hand reikt. Nee, het is die diepe eenzaamheid waar we allemaal mee te maken hebben en tegelijkertijd beseffen dat het laatste woord bevrijding is.

Het gaat over twijfel, eenzaamheid, wanhoop, en vooral over liefde.

*Eigenlijk geloof ik niets
en twijfel ik aan alles
maar soms als ik even denk dat gij werkelijk bestaat,
en leeft
dan weet ik, denk ik, dat gij enkel liefde zijt
en dat gij in een zelfde wanhoop hier als ik
en in zelfde eenzaamheid, ook mij zoekt
vanuit uw eenzaamheid, zoals ik u*

Wij gaan terug de stilte in.

Wachten en grenzeloos vertrouwen

Ton Lathouwers– Steyl - 12 juli 2014

De film *Het uur van de wolf* van Ingmar Bergman gaat over een man die 's nachts niet kan slapen en dan zijn nachtmerries vertelt aan zijn vriendin. Hij zegt, *“beseef je wel hoe vreselijk de tijd kan zijn als er alleen maar verveling en wachten is en er niets gebeurt, 1 minuut is dan een hel en een eeuwigheid”*. En dan hoor je 1 minuut lang in de film niets en zie je slechts die twee mensen.

Wachten is één van de belangrijkste elementen van ons zitten. Misschien hebben we allerlei beelden, verlangens en hoop, maar uiteindelijk ontdekken we dat die allemaal wegwaaien, en wat overblijft is wachten en waken.

Wat altijd vroeg of laat ontdekt wordt in alle wegen die deze stilte beoefenen, deze wegen tot inkeer, is verveling. En omdat we zo gericht zijn op het ontvangen van nieuwe prikkels of sensaties, waardoor het weer even levend lijkt, doen we alles om de verveling te ontlopen.

Ik begon mijn meditatie bij zenmeester Kobori in Kyoto. Ik vertelde hem dat mijn meditatie een puinhoop was: *“het enige wat ik ervaar tijdens de hele week van 's morgens tot 's avonds zitten, is verveling, onrust en allerlei gedachtes. Het is een chaos, er komt van alles in me op, even probeer ik bij mijn aandacht te zijn en dan is het weg en wat ik vooral voel is verveling en dorheid.”* Ik zal nooit vergeten wat hij zei, *“Beautiful meditation, very good, continue like this. It belongs to meditation”*.

Wij hebben bijna allemaal een verlangen om iets bijzonders te ervaren tijdens de meditatie. De zen literatuur staat vol verhalen over satori, kenzo, ontwaken en/of verlichting. Maar veel vaker is zen meditatie vooral verveling. Ook als je 30 jaar mediteert, dan nog is het elke keer, ook voor mij, terug naar mijn adem en aandacht.

De leek P'ang zei: "*Hoe wonderbaarlijk en ontzagwekkend, ik was weer een hele tijd in de verveling, ik was verstrooid en niet aandachtig en ineens ben ik, als door een wonder, even in mijn aandacht*". Dat is troost en voor de rest is elke keer weer opnieuw beginnen en proberen.

Mijn Koreaanse zenmeester zei: "*try, try, try*". Hij zei ook: "*don't check your meditation*".

Soms zie je misschien spoken, soms ben je heel lang afgeleid en kom je toch weer terug tot die aandacht. Soms is het slechts kil en dor. We hebben de neiging van alles te verzinnen, om maar wat te voelen, welke prikkel dan ook. En toch gebeurt in die verveling een soort overgave, juist als we niets meer doen.

Iets raakte hem, schrijft Kierkegaard over Abraham. Hij kon niet benoemen waarom, maar hij ging op weg. Hij wist niet waar of hoe hij dat beloofde land moest zoeken, maar hij zette een stap, de (innerlijke) woestijn in. Zoals wij op onze zen weg ook maar op weg gaan, al weten wij niet waar naar toe en je niet weet waarom.

Kierkegaard schrijft, stel je een varkenshoeder voor die ooit een glimp zag van een prinses. En hij weet, *dit is waar ik voor besta*, en tegelijk, *die prinses is voor mij onbereikbaar*. Want zijn leven lijkt niets anders te zijn dan dorheid, onmacht en verveling. De varkenshoeder kan twee dingen doen. Hij kan zeggen, *ik geef het op*. Daar is grote *menselijke moed* voor nodig, om iets, wat je zo diep raakt, op te geven. Maar er is ook een andere houding mogelijk, Kierkegaard noemt dat *de houding van de ridder van geloof*. Zijn verlangen naar de prinses is menselijkerwijs absoluut onmogelijk en toch geeft de varkenshoeder niet op. Dat is *religieuze moed*. Dat is een stap zetten waar geen plek is om te staan. Wat/wie de prinses is zal ieder zelf moeten ervaren.

Samuel Beckett schrijft: *Kunstenaar zijn is zo durven mislukken als niemand anders durft te mislukken*, en hij schrijft: *fail again, fail beter*. Beckett zegt 'iets' over de moed om te mislukken, omdat er dan 'iets' kan gebeuren, 'iets' dat ontstaat uit het 'niets', dat onbekende lege midden.

Een prachtig beeld van volhouden om in stilte blijven zitten is het toneelstuk *Tiny Alice* van Albee. Albee laat laten zien dat juist in de absurditeit van het leven, de mogelijkheid aanwezig is om iets te ontdekken, waardoor het opent.

Een monnik verlangt naar een vrouw van wie hij ooit een glimp heeft gezien. Hij zit bij een muur van een klooster. En hij hoort haar zeggen, je kunt proberen naar binnen te gaan, door die muren heen breken maar je zult mij niet vinden. Je zult een nieuwe maquette vinden van dit klooster, op kleinere schaal, en je staat weer voor dezelfde muur. Je kunt die ook weer breken en weer is er een maquette en uiteindelijk zal je niets vinden. Het enige wat jij moet doen is wachten en waken, bij de muur.

Als toeschouwer beseffen we dat deze monnik zijn hele leven zal moeten zitten en wachten. Dat hij nergens anders moet zoeken, slechts blijven bij die muur. Een bewijs heeft hij niet, hij kan het niet

controleren, hij moet gewoon afgaan op wat hem ooit geraakt heeft en daar trouw aan blijven. Dat is een beeld van zitten en wachten, verveling en waken, wat onherroepelijk deel van de meditatie is.

Natuurlijk zoeken we tijdens het zitten ook verstrooiing, of blijven je gedachten voortdurend stromen. Gelukkig maar, zonder gedachten of beelden zitten is nonsens. “*Zit als de berg Fujiyama*”, zit er midden in, al ben je één brok twijfel.

Elke avond tijdens de sesshin horen wij de tekst: *Wees altijd waakzaam, nimmer onoplettend, nimmer achteloos*. Maar dat is even onmogelijk als de gelofte die wij afleggen om allen te redden. En juist daarom wordt die uitgesproken, omdat het menselijkerwijs niet kan. Je kunt niet elk moment je aandacht erbij hebben, verstrooidheid en afgeleid worden horen erbij. Juist als je ergens anders bent met je gedachten kan je ineens ontdekken, hoe wonderbaarlijk en ontzagwekkend, ik ben weer hier, dat is meditatie.

Hoe ouder ik word, hoe meer ik ontdek, dat het belangrijkste is te ontdekken dat het ons niet lukt. Wij zijn zo opgevoed met het idee dat alles moet lukken, wat wij ook ondernemen, wij moeten slagen. Willen slagen in alles wat je onderneemt en dan zien dat het niet lukt, is een diepe kern van de zuivere land richting. Het diepe besef dat wij onszelf niet kunnen redden, niet met mediteren, niet met koan oplossen. Een ommekeer die zich voltrekt als een wonder.

Volgens Dogen hoef je niet te weten wat verlichting is. Je kunt het niet checken, laat het maar los. Het mooiste is wellicht dat we kunnen vertrouwen, dat misschien het meest dorre, dode en mislukte, de diepste ommekeer blijkt te zijn. Dat kunnen wij ons niet voorstellen, ik kan het slechts zeggen, omdat ik daar diep van overtuigd ben.

Shinran schrijft ergens, *hoe wonderbaarlijk, ik vouw nu alleen nog maar mijn handen uit dankbaarheid, omdat alles en iedereen gered wordt*. Dat is voor hem een spontane opwelling. Dat is wat ik probeer uit te drukken met: *je kunt er niet uitvallen, niemand*. Het grootste wonder is dat wij het uiteindelijk niet zelf hoeven te doen. Alles is genade.

Dogen en Shiran zijn verschillende stemmen in dat ene koor. Allemaal anders, de een zal meer hier aan hebben, de ander meer daaraan. Het voornaamste blijft wat uitgedrukt wordt in die eerste gelofte, over de redding en bevrijding van iedereen en dat wij grenzeloos kunnen vertrouwen op onze eigen weg, ook als die dor en dood is, als wij afgeleid zijn in de meditatie en het niet lijkt te lukken.

Wij gaan terug de stilte in.

Niemand mag er uit vallen

Ton Lathouwers– Steyl - 22 januari 2016

Een lied van Brecht/Weill, *Ballade vom ertrunkenen Mädchen*, vertelt over een meisje dat uit het leven is gestapt. Terwijl ze in een rivier langzaam weg drijft, vergeet God eerst haar gezicht, dan haar handen en als laatste haar haar en werd ze aas voor de vissen.

Ik had zo iets al eerder gelezen in de legende van de groot inquisiteur. Dat er na het laatste oordeel zielen zijn die God vergeten heeft, die zijn weg gezonken in de diepste vergetelheid. Toen ik dat liedje hoorde schrok ik weer, hoe kan dat, vergeten zijn voor altijd.

Als kind was ik misdienaar en op goede vrijdag werd het evangelie voorgelezen, over het verraad van Judas. Ik hoorde dat het beter was dat die mens niet geboren was. Waarom, vroeg ik aan mijn biechtvader. Hij zei, als de zoon van God dat zegt, dan is die verloren. Ik vind dat verschrikkelijk, tot de dag van vandaag. Hoe het mogelijk is dat God iemand vergeet. Hoe is het mogelijk dat niemand zijn wanhoop gezien heeft. Er moeten ook mensen zijn die het voor hem opnemen. Ik wil dat voor mezelf levend houden, en niet alleen voor Judas, want dat is iemand die me niet in mijn persoonlijk leven geraakt heeft. Maar voor mensen dichtbij waarbij dat veel moeilijker is.

Maria, de moeder Gods, weigert zich neer te leggen bij het laatste oordeel en daalt af in de hel. Ze wil alle verschrikkingen ondergaan en ze eist dat iedereen zonder uitzondering gered wordt. Ten slotte krijgt ze voor een deel haar zin, tussen Pasen en Pinksteren mogen ze uit de hel. Dat betekent ook dat niemand afgehandeld is en dat dat bij ons ligt. Alles hangt met alles samen, alle levende wezens zijn verbonden. Het is aan ons om dat waar te maken.

Masao Abe zei een keer tegen mij, *'zelfs als God jou zou openbaren dat er geen redding is, dan nog ontslaat het jou niet van de noodzaak om je stem te verheffen'*. Uiteindelijk is er het verlangen dat iedereen gered wordt. *Hoe talloos de levende wezens ook zijn, daar horen alle verlorenen en vergetenen bij, ook dat meisje waarover Brecht spreekt.*

Ik word op dit moment met een situatie geconfronteerd, waar ik mijn eigen kinderen niet kan helpen en ik me machteloos voel. En desondanks probeer ik uit te drukken dat machteloosheid niet het laatste woord is. Nogmaals, dat is een sprong vol geloof en liefde, dat is de werking van die eerste gelofte, dat is iets wat overal doorklinkt.

Daarom spreken we die gelofte uit, al gaat die menselijkerwijs tegen alles in. Ik hoop dat elke keer, als wij die uitspreken, en ons alle verschrikkingen die gebeuren realiseren, we kunnen vertrouwen dat het laatste woord compassie en liefde zal zijn. Ook al begrijpen wij dat niet. Zelfs als wij ons willens en wetens, geestelijk en lichamelijk zouden vernietigen, dan nog kan God ons opnieuw scheppen. Wie of wat God is mag u zelf invullen, de grote leegte, het oorspronkelijk gelaat, de diepste werkelijkheid of de leegte die grenzeloos creatief is en compassievol.

Niemand mag er uit vallen. Nooit. Laten we dat levend houden.

Wij gaan terug de stilte in.

Uitleiding - Een winterzondagmorgen in Steyl - 2016.

Vlak voordat Ton zijn teisho begint, streelt de zon zijn gezicht. Hij zit kwetsbaar op zijn krukje. Klaar om, zoekend, zijn verhaal nog een keer te vertellen. De indrukwekkende structuur, waarin vroeger alle zijwegen en invallen op een wonderlijke manier weer samenkwamen, ontbreekt.

Hij spreekt over de oerangst van een kleine jongen, dat hij eruit gevallen is, en niets anders is dan een verloren ziel in een koud heelal. Hij spreekt over een man die zijn leven lang zoekt naar de bevestiging dat niemand eruit kan vallen. Zelfs hij niet.

Ik zie een fragiele man, vol verlangen naar werkelijk contact. Verlangen dat hij, ooit, gedragen zal worden door de armen van Kuan Yin. Verlangen naar blijvende bevestiging dat niemand eruit mag en kan vallen.

Ik hoor onder die woorden meer twijfel dan al die jaren daarvoor. Ik hoor duidelijker de onmacht om onvoorwaardelijk contact te krijgen en te behouden, zonder allerhande, al dan niet verborgen, bedoelingen en verlangens. Onvermogen om zich werkelijk te verbinden met de ander. Hoezeer verbinding en die ander centraal staat in zijn Ch'an.

Ik herinner me zijn reactie, toen ik hem vertelde dat ik zijn aanbod niet kon aanvaarden. Dat mijn weg niet anders kan zijn dan alleen de diepte gaan, geïnspireerd maar niet gebonden door welke traditie dan ook. Gesteund door een zwakke innerlijke stem die me toeriep de vage, eenzame slingerende weg naar binnen te vervolgen. De verleiding te weerstaan om in een warme, door traditie verlichte schuilplaats, te duiden en te gidsen.

Het bleef lang stil nadat ik gesproken had. Tenslotte zei hij, dat hij graag met me mee zou gaan op die weg. Maar hij voelde zich verplicht de sangha op traditionele wijze in stand te houden, ten opzichte van zijn leraar en zijn naaste omgeving.

Daarna was het weer lang stil, en tenslotte namen we afscheid.

Hij opende bij mij de mogelijkheid om op een individuele, vrije en intuïtieve wijze de dialoog met Koan teksten, en dus met mezelf aan te gaan. Waardoor ik onbekende gebieden in de stille ruimte binnenin ontdekte, soms pijnlijk, soms verhelderend en bemoedigend. Waardoor er iets opging diep van binnen, alsof het omkeerde. Van buiten naar binnen, en omgekeerd.

Tijdens een dokusan naar aanleiding van deze koan dialoog, zei hij tegen me, ik ben geen leraar en jij bent geen leerling, we leren van elkaar.

Later werd het me helder dat ik me juist niet moet binden aan door traditie overgedragen rolpatronen. Voortdurend omkeren. Elke keer weer van buiten structuren naar binnen, naar een stille, lege ruimte, open, levend, binnenin. Stilte delen, zonder een woord. Gedeeld verlangen, dat er voor iedereen een oog is dat ziet, een oor dat luistert, een hand die troost biedt. Komen en gaan en tegelijkertijd gaat niets verloren. Vertrouwen, op niets gebaseerd, dat in de stilte, diep van binnen, iets, niet tastbaar of te verwoorden, naar buiten kan stromen, dat verbindt, en omgekeerd. Zonder rang of status terug de stilte in, elke keer weer. Alleen en samen.

Het leeft!

Bijlage - Dat verwaarloosde geen van beide

Wat de zo gezegde leegte. De zo gezegde vaagheid. De zo gezegde schaduwen. De zo gezegde zetel en kiem van alles. Genoeg om geen weten te weten. Geen weten wat het is wat de woorden het verduistert zeggen. Niet zeggen. Niet zeggen wat het is wat ze op de een of andere manier zeggen.

Worstward Ho - Beckett

Zoeken naar de zo gezegde leegte, de zo gezegde zetel en kiem van alles. Naar geen weten te weten, geen weten wat verduistert me zegt, niet zegt. Naar, op de een of ander manier, niet zeggen, zeggen. Naar wat de stilte mij zegt, mij niet zegt. Voorbij de zogezegde leegte, de zogezegde stilte, te komen, daar waar geen angst meer is voor de afgrond, voor het onbekende.

Geen weten te weten? Geen weten voorbij weten? Is dat een niet zeggende stilte ingaan, voorbij het verduisteren? Is dat helderheid krijgen door alle idee dat het mogelijk is de zetel en kiem van weten los te laten? Door wat dan ook los te laten, juist die zo gezegde zetel en kiem van alles?

Het is als een man in een boom die met zijn tanden aan een tak hangt boven de afgrond, met zijn handen nergens houvast vindt, met zijn voeten geen steun. Verderop staat een man die een essentiële vraag stelt. Antwoordt hij, dan verliest hij zijn leven, Antwoordt hij niet, dan blijft hij gevangen in zijn situatie. Wat te doen?

Koan 5 (Poortloze Poort)

Hoe om te gaan met de angst voor de afgrond. Angst waardoor ik mij vastbijt aan waar ik ben. Angst dat er niets overblijft van al die prachtige bouwwerken, koans, toespraken, schuilplaatsen of wat dan ook. Dat we niets anders zijn dan een kort oplichten in een verder oneindig zwart, levenloos, immer uitdijend en weer krimpend heelal. In een bij toeval ontstane onontkoombaar lijkende cyclus van leven/dood, verschijnen/verdwijnen, die wellicht ook weer verdwijnt in daar waar ze vandaan kwam.

En toch, houvast los laten is mogelijk, in de stilte moed vinden ook. Heen en weer geslingerd, vallend in de diepte, in een poging de stilte verder in te gaan. Al lijken we omgeven door muren zonder uitgang, er is een doorgang, voort gaan. Loslaten.

Te midden van hemel en aarde, doorheen ruimte en tijd, is er een juweel, verborgen in deze vorm, deze berg. Pak een lamp en ga de Boeddha hal binnen, neem de drievoudige deur, en plaats deze op de lamp.

Koan 62 (Blauwe Klif)

Een glimp van dat juweel zien, van dat wat niet gezegd kan worden. Blijven bewegen, de deur, de opening op de lamp proberen te plaatsen en de hal binnen te gaan. Wat dat ook zijn moge, lege ruimte, de wereld, de ander of wat dan ook.

Door stil te zitten, vol verlangen dat diep van binnen en tegelijk te midden hemel en aarde, ruimte ontstaat. Waar een glimp van dat juweel wellicht te horen en te voelen is. Welke me meeneemt, de hal in, en er uit, de wereld in en eruit. Beiden.

De lamp die verlicht zodat de poorten in de stilte lijken te verdwijnen, nu.

Misschien is dat juweel verborgen in een berg, die ik zelf ben, en de ander. Wellicht is dat juweel zo iets als een rivier die ik elke keer weer over wil steken, zonder me er in onder te dompelen. Een rivier die lijkt op een ambivalente en veelzijdige 'onderstroom', vol onoplosbare paradoxen, die me ontregelen, en wellicht daardoor ruimte kan geven.

Waardoor ik een middenweg kan ontdekken, op de bodem, waarin of waarachter ik die onderstroom vermoed. Om dan plots een ontregeling te ervaren, die bevrijding, ommekeer geeft. Waardoor ik moed krijg om waarheden te betwijfelen, ambivalentie toe staan en alles in vraag te stellen.

De barrières, de muren gebruiken door ze op de lamp, in het volle licht te plaatsen. Waardoor de wind door de hal kan blazen, deze schoon maakt van al die gedachten, constructies, verlangens of wat dan ook en de hal leeg maakt. Elke keer weer opnieuw, maar telkens net even anders, leger, lichter en ontvankelijker.

Ruiyan vroeg, *'Wat is de voortdurende werkelijkheid?'*

Yantou antwoordde, *'Beweging'*.

Ruiyan vroeg, *'Terwijl je beweegt, wat dan?'*

Yantou zei, *'Jij ziet de voortdurende werkelijkheid niet.'*

Ruiyan zweeg en dacht na.

Yantou zei, *'Als je dit als werkelijkheid aanneemt, ben je nog niet bevrijd van de oorsprong en haar stof. Als je dit niet als werkelijkheid aanneemt, ben je ondergedompeld in eindeloos geboren worden en doodgaan.'*

Koan 75 (Boek van sereniteit)

Vorbij *wat dan, aannemen, niet aannemen*. Vorbij alle zo gezegde waarheden. Vorbij al die leraren en profeten. Niet toegeven aan de drang om al die waarheden te verwerpen of juist te omhelzen. Bewegen, zonder te vragen naar wat daarna. *Voortdurend* voorbij *oorsprong*, voorbij *eindeloos geboren worden en doodgaan*. Waardoor je wellicht het bewegen zelf omkeert.

Mijn twijfel laten bewegen. Twijfel komt altijd terug, maar elke keer weer net iets anders, alsof er juist door twijfel een inprent van vertrouwen blijft, die moed geeft om door te gaan, weer de Boeddha hal binnen gaan.

Een monnik vroeg aan Chao Chou, *"Heeft een hond de Boeddhanatuur of niet?"*

Chao Chou zei, *"Ja"*

De monnik zei, *"Als ze de boeddha natuur al heeft, waarom heeft ze dan de vorm van de huidzak van een hond aangenomen?"*.

Chao Chou zei, *"Ze weet wel beter, maar toch heeft ze willens en wetens deze geboorte gekozen."*

Opnieuw vroeg deze (of een andere) monnik, *"Heeft (zelfs) een hond de Boeddhanatuur of niet?"*.

Chao Chou zei, *"Nee."*

De monnik zei, *"Alle levende wezens hebben zonder uitzondering de Boeddhanatuur, waarom heeft een hond die dan niet?"*

Chao Chou antwoordde, *"Dat is zo omdat de hond zich bewust is van oorzaak/gevolg en ontstaan/vergaan."*

Koan 18 (Boek van sereniteit)

'Nee', door ontkenning leeg worden en loslaten, je bewust worden/blijven dat leven ontstaan en vergaan is, dat causaliteit bestaat en het lijkt dat ze onontkoombaar is, sterker nog wellicht ook is.. 'Ja', bewust kiezen voor leven, voorbij leven/dood, voorbij causaliteit terwijl je er tegelijkertijd midden in zit.

Yun Yen vroeg eens aan Tao Wu: *"Waarvoor gebruikt de Bodhisattva van het Grote Mededogen haar voortdurend toenemende handen en ogen?"*

Tao Wu antwoordde: *"Zij is als iemand die, in de nacht, achter haar reikt, haar hand tastend naar een kussen"*

Yun Yen merkte op: *"Ik snap het, ik snap het"*

Tao Wu vroeg: *"Wat snap je?"*

Yun Yen zei: *"Haar volledige lichaam is handen en ogen"/ "over het hele lichaam"*

Tao Wu antwoordde: *"Wat je zegt is zeer goed geformuleerd. Toch, het drukt slechts tachtig of negentig procent van de kern uit"*

Yun Yen antwoordde: *"Wel, genoeg over mijn voorkeuren. Hoe zit dat met jou, mijn oudere Dharma broer, wat maak jij ervan?"*

Tao Wu antwoordde: *"Haar volledige wezen is, door en door, handen en ogen"/ "Door en door en overal is het hele lichaam handen en ogen"*

koan 89 (blauwe klif), koan 54 (boek van sereniteit)

Af en toe getroost door een hand die je hoofd koelt, je lippen vochtig maakt. Of die gedroomd is of niet doet daar niets aan af. Lichaam en wezen, geen onderscheid, door en door, overal, handen en ogen, zichtbaar, hoorbaar, tastbaar. Handen en ogen die ik kan gebruiken om me bewust te blijven van mezelf en de ander, vlak bij, ver weg.

Verbeelden de deur en de lamp hetzelfde als de handen en de ogen van de Bodhisattva van het mededogen? Een aanmoediging om de lamp te pakken. Om naar achteren te reiken, naar dat wat ik niet kan zien. Om met vertrouwen de stilte in te gaan, waar soms, een deur open gaat.

Handen en ogen die zien en voelen, die aarzelend en twijfelend tastend, in het donker reiken naar dat donkere, niet zichtbare het onbekende, naar bevrijding. In de stille ruimte binnen in mij, Daar buiten in het gedruis van het leven van alledag.

Handen en ogen die mij zien en horen, waarmee ik anderen kan zien en horen. Die troost bieden zonder woorden, zonder antwoorden. Die kracht kunnen geven om bij de vraag blijven, het uitblijven van een antwoord niet zozeer accepteren maar proberen eraan voorbijgaan. De stilte mogen ervaren, een moment waarin al die gedachtes even verstommen. Je denken loslaten.

.... ieder mens bezit de mogelijkheid zijn denken los te laten ter wille van een innerlijke leegte, die ook het denken vrij maakt.

Een leegte is bezielde, omdat het jouw leegte is; jij bent bezielde omdat jij ook van de leegte bent; zij transformeert in een spontane ontvangstruimte, een taalruimte die stem geeft, een ademruimte die doet opleven, een beeldruimte 'die iets in leven weet te houden'.

Aangezogen door de onuitputtelijke bezieldeheid van de menselijke blik, een zwarte leegte, die het heden bevrijdt.

uit: Gerard Visser, oorsprong & vrijheid)

Een bezielde leegte die het heden bevrijdt van gebrek aan ruimte? Onze ogen opent, en licht geeft, zodat een ruimte zich openbaart tussen loslaten en aangezogen worden? Waar twijfelen en vertrouwen samen verder kunnen gaan. Waar het mogelijk is het onbekende toe te laten. Momenten ervaren waarop mijn hele lichaam en hele wezen doordrenkt is van ogen en handen. Zonder te weten wat, zonder te weten waarom, zonder te weten hoe, wordt de hele ruimte *“getransformeerd in een spontane ontvangstruimte.... die iets in leven houdt”*.

“Hoe is het wanneer de boom buigt en de bladeren vallen?”

“Lichaam blootgesteld aan de gouden wind.”

Koan 27 (Blauwe Klif)

Als alle houvast verdwijnt en ik moe mijn hoofd buig, als alle bladeren, die ik om me heen verzamelt heb, verdwenen zijn, dan is het wellicht mogelijk een gouden wind te ervaren. Die opwelt uit mijn binnenste en door ogen en handen naar buiten blaast. Die ik ontvangen kan, als ik me open stel zonder voorwaarden.

Als iemand, die *“de ogen van de ander op zich weet”*.

Een moment bevrijdt zijn van grenzen, van leven/dood, goed/slecht. Tegelijk vol besef dat die grenzen er zijn en altijd blijven. Wegzakken in een bodemloze put, net zolang tot ik weer ben waar ik was, en toch ook weer niet. Zitten, in dat lege midden.

In die leegte, als er niets meer lijkt te zijn, blaast een gouden wind als een *“zacht, niet versluiert licht”*, waardoor ik voort kan gaan, met op schijnbaar niets gebaseerd vertrouwen. Waar ik mijn thuis meeneem, dat zowel licht als de verduistering ervan omvat. Thuis komen, door op een andere manier trachten dat te zeggen, wat niet te zeggen is, en dan weer te zwijgen.

In schaduw af en aan van binnen naar buitenschaduw.

Van ondoordringbaar ik naar ondoordringbaar niet-ik bij wijze van geen van beide.

Als tussen twee verlichte schuilplaatsen waarvan de deuren bij nadering zacht dichtgaan, eenmaal omgedraaid zacht weer opengaan.

Heen en weer gewenkt en weggestuurd.

Geen aandacht voor het pad, alleen gericht op de ene lichtstraal of de andere niet gehoorde voetstappen het enige geluid, tot eindelijk stilstand voorgoed, afwezig voorgoed van zelf en ander.

Dan geen geluid.

Dan zacht licht, niet versluiert, op dat verwaarloosde geen van beide.

Onuitspreekbaar thuis

Beckett, Geen van beide

Dwalen tussen ondoordringbaar ik en ondoordringbaar niet-ik, bewegen naar de lege stilte, door op de een of andere manier niet zeggen te zeggen. Van daaruit proberen me te verbinden met de wereld. In die wereld proberen onderscheid tussen goed en kwaad te blijven zien.

Verlangen naar dat onuitsprekelijke voorbij woorden, voorbij weten, voorbij leegte. Geen van beiden en beiden, in die paradox proberen te bewegen. Naar mijn thuis, in dat verwaarloosde geen van beide, in de stille, bezielde leegte, die de wereld is, en tegelijkertijd ook niet. Proberen niet toe te geven aan de verleiding uit mijn paradoxen te stappen, naar die verlichte schuilplaatsen waarachter ik een antwoord vermoed. Proberen los te laten, leeg te worden door ruimte toe te laten.

Terug de stilte in, terug naar het gedruis van de wereld, elkaar de hand reiken.

Soms is er een ogenblik waarbij het onderscheid tussen wereld en stilte wegvalt. Zacht licht op dat verwaarloosde geen van beide.

Dat is de opening die Ton ooit aan mij heeft laten zien.

Wat zo prachtig verwoord is door Linji:

'Hier, in deze naakte klomp rood vlees, is een Ware mens zonder rang of stand. Elk moment gaat hij de poorten van jouw gelaat in en uit. Als er iemand onder jullie is, die dit nog niet wist: kijk dan, kijk dan!

Zoals we elke keer als we de meditatie aanvangen de gelofte aan de mensheid citeren:

Laat ons ontwaken tot ons ware zelf en menen worden vol met mededogen.

Die ware mens, dat ware zelf, dat zijn we allemaal. Naar binnen en naar buiten.

Kijk dan! Het leeft, het beweegt, altijd en overal.